

MOUEZH
SANT ERWAN

1965

embannet gant **SKOL**

Niverenn : 2

MOUEZH SANT ERWAN

KANNADIG BREURIEZH ST ERWAN,

embannet gant S K O L, dastumadenn a Gelennouriezh,
renet gant A.Ar C'halvez.

Koumanant da 4 niverenn Mouezh Sant Erwan : 12 lur.

Koumanant da 4 niv.SKOL,gant M.S.E. : 12 lur.

Hanterbriz evit ar studierien hag ar soudarded.

Priz an niverenn-mañ : 3 lur.

K.R.P. Revue SKOL,Crec'h-Avel,LANNUON-ROAZHON,1911 06.

T A O L E N N .

Trugarez hag Anaoudegezh vat, gant Y.Talbot.	paj.3
<u>URDD GOBAITH CYMRU</u> , gant Y.Talbot.	
I. Istor Berr ha Gerioù-stur an Urdd.	5
II. Urzhiadur an Urdd	6
III. Labour an Urdd	7
IV. Buhez an Urdd	12
Notennoù	15
Goodwill Message (e Saozneg)	16
<u>Pennadoù skrivet gant an izili:</u>	
Ur weladenn da Anjela Duval, gant Y.E.Ar C'horr	17
Hent Ar Groaz Serwel, gant M.Bothorel	18
Ur Weladenn d'an Aotrou 'n Eskob,gant G.Koatanoan	21
Labour Kelc'h ar re vihan e St Jozef,M.Marjou	21
Labour Kelc'h Skol vBossuet e Lannuon,R.Kervella	22
Lun-Fask 1965, gant R.Kervella	22
Kamp-Labour Pleuveur-Bodou, gant Y.Ar Mincuz	23
War-lerc'h Kamp Pleuveur-Bodou,ul lizher digant X...	26
<u>D I E L L O U</u> ` diwar-benn ar Gwriziennañ,ar C'hultur, hag <u>ar Relijion (Docum.eur l'Enracinement, la Cul- ture et la Religion)</u>	27
Le Mal dont souffre la Bretagne, par J.P. Seilliez	35
<u>Skeudennoù.</u> Kamp Llangrannog, e Kembre	4
Paotred ar Vreuriezh o labourat e Serwel (Skeud.stag)	
Paotred ar Vreuriezh o kas koad da dud kozh (id.)	

+++++
+ "Mon passage au Pays-Basque et au Béarn m'a montré à l'évidence +
+ les valeurs de civilisation qui sont enfermées dans les langues +
+ et dans les traditions régionales.Là-bas, je m'en suis fait le +
+ protecteur et le défenseur. Vous pouvez donc être assuré de ma +
+ sympathie active et de mon appui".Mgr Gouyon,archev.de Rennes. +
+++++

D A S T U M A D   S K O L .

<u>Rummad Kozh.</u>	<u>Priz:</u>
Niv. 1. Ar C'hembraeg hag ar Skol.	3 lur.
2. Kelennadur ar Frizeg. (diviet)	
3. Douaroniezh Vreizh, gant A. Guilcher, kelenner er Sorbonne	3
4. 3 O O Divinadell. (diviet)	
5. Rimadelloù hag Unangomzoù.	3
6. Kudennoù ar Skolioù er Slesvig.	3
<u>Rummad Nevez.</u>	
1. Skol Sant Erwan. (diviet)	
2. <u>Nedeleg en Breizh</u> , Pevar Fezh-C'hoari, gant Jerrl Priel	5
3. Danevelloù diwar-benn Skol St Erwan hag ar B. Brug.	3
4. <u>Kontadennoù Kozh ha Nevez</u> , ul levr klok da gelenner er yezh er gêr hag er skol, gant A. Ar C'halvez.	7
5. Danevelloù a bep seurt.	3
6. Daou vloavezhiaed e Skol Sant Erwan.	3
7/8. <u>Krennlavarioù Dastumet ha renket gant F. Kervella.</u>	6
9. <u>Kanaouennoù Santel ha Komplidoù ar Sul</u> , gant Maodez Glanndour.	4
10. <u>Ar C'hembraeg hag ar Skol</u> , gant A. Ar C'halvez.	5
11. <u>Face au Problème de la Culture dans la Bretagne d'aujourd'hui.</u>	4
12. <u>Ar Brezhoneg er Skol.</u>	3
13/14. <u>AL LENNEGEZH VREZHONEK DRE AN TESTENNOU</u> , levrenn gentañ, gant Abeozen.	8
15. <u>Frizoniad ar C'hackaz</u> , gant Tolstol	3
16. <u>Breizh hag ar Bed</u> , Pennadoù Kelaouenn gant H. Konan	4
17/18. <u>AL LENNEGEZH VREZHONEK</u> , Eil levrenn, gant Abeozen.	8
19/20. <u>EVEZHIADENNOU WAR C'HERLIADUR R. HEMON</u> , gant F. KERVELLA, levrenn gentañ.	8
21. <u>Mae 1963</u> , Pennadoù a bep seurt.	3
22/23. <u>EVEZHIADENNOU WAR C'HERLIADUR R. HEMON</u> , Eil levrenn.	8
24. <u>Dek Fezh-C'hoari evit ar Skolioù</u>	4
25. <u>Tri Fezh-C'hoari</u> , gant ar Breur Konstansius ha Klaoda 'r Prad.	4
26. <u>Pezhioù-C'hoari</u> , gant Dir-na-Dor (E. Ar Moal)	4
27. <u>MOUEZH SANT ERWAN</u> , Niv. 1. (Kannadig E.S.E.)	3
28/29. <u>GWIR VRETONED</u> , Mouladur Bras.	6
30. <u>MOUEZH SANT ERWAN</u> , Niv. 2 : Urdd Gobaith Cymru, gant Y. Talbot, pennadoù gant an izili, hag ur studad dielloù diwar-benn ar Gwriziennañ, ar C'hultur, ar Relijion.	3
31. <u>Penaos Niverif, Kontañ ha Muzuliaf e Brezhoneg</u> , gant Kelennerien OBER. (eil mouladur, kresket ha gwellaet) (war ar stern, da zont er-maez e miz mezheven).	3
+++++	
<u>1,50 lur.</u>	<u>hepken.</u>
<u>moulet, ment godell.</u>	

10 skouerenn: 13,50 lur -- 20 sk.: 25,50 l. -- 30 sk.: 36 lur --
 40 skouerenn: 45 lur -- 50 skouerenn: 50 lur. Mizoù-post: 10 %
ouzhpenñ franko pa baeer en ur c'houlenn: chekenn pe dimbroù-post.

TRUGAREZ HAG ANAOUDEGEZH VAT.

Fellout a ra din trugarekaat amañ an dud o deus va degemeret ken brav e Bro-Gembre hag o deus ingalet pep tra evidon e-pad ar pemp sizhunvezh am eus tremenet eno, dreist-holl renerien an URDD :

- Miss Gwennant DAVIES, da gentañ, renerez kevrenn an darempredoù etrevroadel,
 R.E. GRIFFITH, O.B.C., M.A., rener,
 Ivor A. OWEN, B.A. rener ar c'helaouennoù,
 Marian REES, renerez ar c'helaouennoù,
 Elwyn HUWS, urzhier ar c'hoarioù sportel,
 Ceredig DAVIES, urzhier,
 John R. LANE, urzhier,
 John M. HUGHES, urzhier,
 Evan L. ISAAC, urzhier,
 Robin HUGES, urzhier.

Yann TALBOT.

Gwersyll yr Urdd, Llangrannog

(KAMP AN URZH, LLANGRANNOG.)

Mae'n braf ar gae'r gwersyll

(Brav eo war park ar c'hamp)

Dyma'r bobl fydd yn gofalu amdanoch chi yn Llangrannog
Ydych chi'n adnabod rhai ohony'n nhw?

(Setu amañ an dud a ray war ho tro-c'hwi e Llangrannog.
Daoust hag anavezout a rit darn anezho?)

(skeudennoù diwar ar gelaouenn "CYMRAG")

URDD GOBAITH CYMRU.

An danevell-mañ a skrivan evit reiñ da anavezout da Vreizhiz ar pezh a vez graet e Kembre evit stummañ Kembreiz yaouank en un doare kembreat klok. Spi am eus e teuo un nebeut brezhoned kalonek, goude bezañ lennet ar pajennoù-mañ, da greñvaat "Breuriezh Sant Erwan", evit klask d'hon tro sevel un emsav breizhat evit yaouankizoù hor Bro.

Tremenet em eus e miz eost ha derou miz gwengolo diwezhañ pemp sizhunvezh e kampoù hag e ti-ren "Urdd Gobaith Cymru" (Urzh Goaneg Kembre), ar pouezusañ emsav kembreat evit ar re yaouank. Ar pezh am eus gwelet hag ar pezh am eus studiet a zisplegin amañ, da lavarout eo :

- istor berr ha gerioù-stur an "Urdd"
- e urzhiadur,
- e labour,
- e vuhez, dreist-holl ar c'hampoù-hañv.

I. ISTOR BERR HA GERIOU-STUR AN "URDD".

"Urdd Gobaith Cymru", anvet e Saozneg "The Welsh League of Youth", a zo bet savet e 1922 gant an Ao.Ifan Ab Owen Edwards, bremañ "Syr", abaoe m'eo bet roet dezhañ e 1947 an titl a varc'heg gant ar Roue evit e drugarekaat eus e labour. E dad, hag a oa o chome Llanwchllyn, e hanternoz Kembre, a embarne dizehan abaoe 1892 ur gelaouenn evit ar re yaouank, "Cymru 'r Plant" hec'h anv (Kembre ar Vugale), kosañ kelaouenn eus ar seurt-se e Bro-Gembre. Dont a ra er-maez c'hoazh resis bep miz. Syr Ifan en devoa anavezet ar "simbol" er skol. Met eñ ne felle ket dezhañ plegañ. Der-c'hel a rae da gomz Kembraeg daoust d'ar pinijennoù.

Ur wech deuet en oad e reas e venoz sevel ur strollad evit bodañ ar gembraegerien yaouank, ha reiñ dezho karan-tez evit o yezh hag evit o bro. En em harpañ a reas war gelaouenn e dad a zeuas da vezañ rener warni un nebeut bloavezhioù goude. Drezi eo e c'hellas stagañ ar re yaouank ouzh ar strollad nevez, sevel liammoù start etre ar yaouankizoù, ober bruderezh ha sevel kelc'hioù. Sevel-se en em astennas tamm-ha-tamm an "Urdd" er skolioù.

Dalc'het e voe kentañ Eisteddfod an Urzh e 1929. Sellet e voe outañ buan a-walc'h evel An Emsav Kembreat Broadel Nemetañ evit ar re yaouank; ha diwezhatoc'h e voe anavezet gant ar stad breizhveurat evel un em-savioù an em ouestlidi yaouank e Breizh-Veur (Youth Voluntary Movements).

Setu amañ bremañ uhelvennadoù an Urzh evel ma'z int displeget e levrîg bruderezh embannet gant ar Sekretourva e 1947 :

fealded d' ar C'hrist : (e liv gwenn)
 fealded d'an nesañ : (e liv ruz)
 fealded da Gembre : (e liv gwer).

Setu ar bromesa e Kembraeg hag e Brezhoneg :
 "Byddaf ffyddlon e Gymru, i gyd-ddyn, ac i Grist"
 "Bez' e vin feal da Gembre, d'an nesañ ha d'ar C'hrist".

Pouezet e vez kalz war ar vredeuriez strevroadel.
 Un emsav politikel n'eo ket; broadelour-rik n'eo ket eta, met
 brogarour. Relijiel n'eo ket kennebeut, da lavarout eo n'eo
 ket stag ouzh an iliz-mañ-iliz, met kristen eo a spered, rak
 chomet eo don ar Feiz e kalonoù Kembreiz, protestanted ma
 'z int hogos holl. N'eus ket e Breizh-Veur a emsavioù "neptu"
 evel ma vez e Bro -C'hall hag e Breizh. (1)

Klask a ra an Urdd tennañ e vad eus kement tra a vez
 kavet e buhez Kembre evit reiñ d'ar re yaouank ur stummadur
 klok.

II. URZHIADUR AN URDD. (2)

Yezh ofisiel an Urdd a zo ar C'hembraeg. Hogen, ho-
 gos an hanter eus izili a zo saoznegerien, ret dezhe, hervez
 ar reoliadur deskiñ Kembraeg.

Kaout a reer daou rummad kelc'hioù, anezho 700 en
 holl.

1°- An "Adran" evit ar re yaouank dindan 15 vloaz;
 400 a zo anezho. Staget e vezont peurvuiañ ouzh ar skol, ha
 harpet gant ar rener, ar vistri ha Kuzul Deskadurezh ar Gon-
 tezh.

2°- An "Aelwyd" (Oaled) evit ar re vrasañ etre 15
 vloaz ha 25 bloaz a vev distag diouzh ar skolioù, met alies
 en em vodont en ur skol bennak. Bez' ez eus enne skolidi, stu-
 dierien, micherourien ha kouerien yaouank. 300 aelwyd a zo
 en holl.

Ar c'helc'hioù saoznegerien a vez anvet "Young Wales
 Clubs" ha rannet e "Juniors Youth Clubs" ha "Seniors Youth
 Clubs".

Ret eo da bep "Adran" ha da bep "Aelwyd" en em vodañ
 d'an nebeutañ ur wech ar sizhun. Ar "Youth Clubs" a zalc'h
 peurvuiañ daou emvod bep sizhun.

E derou pep bloavezh-skol e vez anvet ur rener evit
 pep kelc'h gant an izili, ha goulnnet harp ur c'helemer. E
 pep kontelezh e kaver "Kuzul rannvroel an Urdd", pe zoken meur
 a hini (da skouer 4 e Ceredigion, pe Cardiganshire e Saozneg)
 evit urzhiañ labour ar c'helc'hioù lec'hel, ennañ tud en oad,
 c'hoant dezhe harpañ ar re yaouank. Ar "Pwyllgor Sir" a vez an-
 vet evit tri bloaz. Pep Kuzul Kontelezh a zilenn dileuridi da
 Guzul Broadel an Urdd.

En Aberystwyth eo emañ ti-ren an Urdd (Swyddfa'r
 Urdd): 25 den a vez eno o labourat a-hed ar sizhun, o plediñ
 gant ar c'helc'hioù, ar c'helaouennoù, ar c'hampoù, an eistedd-
 fodoù hag all. Gopret e vez c'hoazh 7 sternataer evit an 13

kontelezh, pep hini en e garg mont eus ur skol d'eben da sikour
 ha da ensellout labour ar c'helc'hioù, sevel reoù nevez, komz
 gant ar renerien-skol, ragaoc'hañ ar c'hampoù, ha lakaat an izi-
 li da boaniañ war zanveziou an Eisteddfod.

Bez' ez eus ouzhpenn un isti-ren en Abertawe (Swansea)
 evit kreisteiz Kembre.

E penn an Urdd en em gav "Swyddogion y Gwmni" (Pennoù
 ar Gevredigezh) gant Syr Ifan, ar rener, e wreg, Lady Edwards,
 renerez Rann ar Merc'hed, isrerenien ha kenisrerenien e-leizh.

Ar c'huzul broadel a vez bodet bep bloaz. E-doug ar
 vodadeg-se eo e vez divizet pep tra evit ar bloavezh-da-zont
 ha kinniget an danevell diwar-benn ar bloavezh tremenet.

42.706 a baotred hag a verc'hed a zo bremañ izili eus
 an Urdd. Pep ezel a zle paeañ ur shilling (ur swllt e Kembraeg,
 war dro 0,70 lur) e-giz skodenn-vloaz d'an ti-ren. Hogen kalz
 muioc'h a arc'hant a roont d'o c'helc'h. An ti-ren a zispign
 72 000 a lurioù saoz bep bloaz (97 200 a lurioù nevez); ha ne
 zegemer nemet 12 000 lur saoz digant an izili. Ret e vez eta
 d'an Urdd dastum 60 000 lur saoz e stumm bennak: profoù digant
 madoberourien, gonidoù war abadennoù sonerezh ha koroll, sko-
 zelloù-arc'hant digant ar c'hontelezhioù, ar c'herioù hag ar
 stad.

Merzout a reer eta en deus an Urdd un urzhiadur resis
 ha galloudus a c'hell kas kalz a labour war-raok.

III. LABOUR AN URDD.

A) LABOUR KEVREDIGEZH: ar Gouelioù Sportel (Mabolgampau).

En naontekvet kantved, dindan levezon ar brotestan-
 tiezh strizh, ne voe ket prederiet kalz an dud gant yec'hed
 ar c'horf, ha difennet e veze zoken an dañsoù-pobl. Met fellet
 eo bet d'an Urdd plediñ gant an obererezhioù-se. Ar c'hentañ
 Gouel Sportel a voe dalc'het e 1932. Milieroù a baotred hag a
 verc'hed a zeuas war an dachenn da gemer perzh e kenstrivadegoù
 embregerezh-korf, sportoù ha korolloù. D'ar mare-se e oa
 anavezet an Urdd ez ofisiel gant ar Stad. Goude ar brezel di-
 wezhañ e voe kavet diaes aoc'hañ gouelioù ken bras, met aezet
 e vez c'hoazh gouelioù bihanoc'h gant kenstrivadegoù a bep
 seurt etre ar c'helc'hioù : rugby, mell-droad ha korolloù-
 pobl, da skouer. Harpet e vez an abadennoù-se gant ar "Gen-
 tral Council of Physical Recreation" eus Londrez.

Ar c'helc'hioù kembraek eo a gemer perzh dreist-holl
 en Eisteddfodoù; ar c'helc'hioù saoznek a bled muioc'h gant
 ar Gouelioù Sportel. (3)

B) LABOUR ETREVROADEL: Neges Ewyllys da Ieuentid Cymru... Goodwill Message Of the Youth of Wales ... Kemennadur a Volontez Vat kaset gant Yaouankiz Kembre da Yaou- ankiz ar bed. (4)

Bep bloaz abaoe 1922, e vez skingaset davet an holl
 vroioù, d'an 18 a viz mae, ur skrid berr o pouezañ war unan
 eus kudennoù bras ar bed. Troet e vez an un daouzek bennak a

yezhoù ha kaset d'ar c'hannatioù, d'ar c'helaouennoù ha d'ar skingasvaou. E 1964 e voe komzet diwar-benn ar peoc'h. En amzer dremenet ez eus bet kaoz eus an naon, ar broioù paour, ar repuidi-vezel, h.a.

Mennad an Urdd eo magañ karantez kembreiz - hervez komzoù H.S.Jezuz Krist en Aviel - evit ar broioù estren, ar pobloù er boan, hag ivez reiñ lañs d'ar vignoniezh ha d'ar c'hensikour etre an holl vroioù.

C) LABOUR ARZEL : Eisteddfod Broadel ar re yaouank.

E derou pep bloavezh-skol e vez kaset d'ar c'helc'hoù ul levrig anvet "Rhystr Testunau Eisteddfod Gene-dlaethol" (Roll Testennoù an Eisteddfod Broadel) o tisplegañ danvezioù ar c'henstrivadegoù evit an Eisteddfod da-zont a vez dalc'het etre an 9 hag an 12 a viz mezheven. Bep bloaz e vez kemmet lec'h an Eisteddfod: ur bloavezh en hanter-noz, ur bloavezh er c'hreisteiz. E 1965, e vo graet ar gouelioù e Caerdydd (Cardiff). Roet e vez ivez gant al levrig anvioù ar varnerien evit pep danvez evit ma vefe reizh-tre ar barnadennoù.

Pep kelc'h a zibab neuze an danvezioù a c'hello labourat warno ar gwellañ; da skouer:

- kanañ : solo pe laz-kanañ (pezhioù dibabet),
- seniñ : solo pe laz-seniñ (id.),
- korolloù ha kanaouennoù-pobl: solo pe laz-kanañ (id.),
- embregerezh-korf, arz, labourioù-dorn (id.),
- displegañ, sevel danevelloù, barzhonegoù an displegadennoù hag an testennoù a vez dibabet.

War-dro 30 000 a re yaouank a glask labourat war unan eus an danvezioù-se a-hed ar bloavezh. War-dro Pask e krog an Eisteddfodoù bihan e pep pastell-vro dindan renerezh kuzul rannvroel an Urdd. Ar c'honezerien a c'hello neuze mont da genstrivañ da Eisteddfod ar Gontelezh un tamm diwezhatoc'h, dindan renerezh kuzul ar Gontelezh. Ar re wellañ a c'hello mont d'an Eisteddfod Broadel; met ne vezo degemeret eno da genstrivañ nemet 3 diwar 15 gonezer ar c'hontelezhioù war bep tachenn. Evel-se e vez uhel-tre live ar genstrivadeg, kalz uheloc'h e-keñver an arz eget hini Eisteddfod Broadel an dud vras, e-lec'h ma vez degeneret kement hini a fell dezhañ kemer perzh er c'henstrivadegoù-dibab. An hini a zeu gantañ ar priz kentañ evit un danvez bennak en Eisteddfod an Urdd a ra enor bras d'e gelec'h, d'e skol ha d'e gontelezh.

An Eisteddfodoù-se o deus roet lañs ha brud d'ar severadurezh ha d'an arzoù kembreat, n'eo ket hepken e kembre met en doa gonezet ar maout evit ar c'horoll-pobl d'ober un droiad-abadennoù e-pad teir sizhunvezh da Vro-Alamagn. Lavaret ez eus bet din e plijfe dezhañ dont da Guelioù Kernev e Kemper e 1965.

D) LABOUR EVIT AR YEZH HAG AR GARANTEZ-VRO.

An Urdd a embann rekis bep miz pemp kelaouenn, skrivet penn-da-benn e Kembraeg, evit lakaat ar yaouankizoù da lenn o yezh, d'he c'harout ha d'he anavezout gwelloc'h dreist-holl dre lakaat dindan o daculagad ar gerioù nevez a vez ezhomm anezho bemdez.

1° - DERYN.

Kelaouenn vizek ar vugaligoù etre 6 ha 7 vloaz. Ur gelaouenn nevez eo, 10 pajenn emni, savet daou vloaz 'zo, evit ar gembraegerien a-vihanik. Embannet e vez 6 500 skouerenn bep miz, ha 80 % a vez kaset war-eñ d'ar skolioù. Kuzulioù an Deskadurezh er C'hontelezhioù a ginnig ar gelaouennig d'ar skolioù ha 20 % hepken a vez gwerzhet er stalioù. Nav "penny" (ceiniog e Kembraeg) e koust pep niverenn, war-dro 0,55 lur. Bez' e kaver er gelaouennig barzhonegoù eñ, kanaouennoù, kontadennoù gant skeudennoù pe hep skeudennoù, c'hoarioù ha kenstrivadegoù. An darnvuiañ eus ar skeudennoù a zeu eus Bro-Zanmark.

2° - CYMRU 'R PLANT.

Kelaouenn vizek evit kembraegerien a-vihanik etre 9 ha 12 bloaz. Embannet e vez 9 500 skouerenn bep miz. Koshañ kelaouenn ar re yaouank ez eo, savet ma 'z eo bet e 1892 gant tad Syr Ab Owen Edwards, rener an Urdd. Ur gazetenn vru-det-kenañ eo, leun a gontadennoù skrivet en ur yezh aes met lennekoc'h, gant gerioù uheloc'h ha menozioù donoc'h. Klask a reer reiñ da lenn d'ar gembraegerien yaouank skridoù en o yezh diwar-benn danvezioù a bep seurt: istor, douaroniezh, arz, skiantoù naturel, kontadennoù skiantel. Kontadennoù all a gaver ivez evel just, c'hoarioù, displegadennoù diwar-benn ar filmoù, danevelloù diwar-benn an arzoerien.

Emañ ganin niverenn gouhere 1964, dezhi 34 pajenn. Setu amañ an daolenn : Akademiezh Cymru 'r Plant, buhez ar pobloù warlerc'hiet en Afrika, ur gontadenn anvet "Helicar", ur studiadenn a oablouriezh, ur gontadenn all anvet "Llyn Llyn-caws", ur bajennad gerioù-kroaz, buhez an Dr Schweitzer, ur studiadenn war an evned, ar feuilkton, ur studiadenn war an notennoù-muzik, kontadennoù fentus, tresadennoù da c'hoarzhiañ ha korn an timbroù evit echuiñ.

9 500 skoueren a zeu er-maez bep miz; 60 % a vez prenet gant Kuzulioù an Deskadurezh er C'hontelezhioù.

3° - AMDDEN. (Amzer vak)

Un dastumadenn nevez a-walc'h eo ivez. Kemmet he deus anv e miz mae diwezhañ. "Cymru" e vez anvet a-raok. Savet eo bet evit ar grennarded hag ar c'hrennardezed etre 13 ha 18 vloaz, an "teenagers". Tennet e vez 5 500 skouerenn bep miz ha 60 % a vez kaset war-eñ d'ar skolioù ha paaset gant Kuzulioù an Deskadurezh er C'hontelezhioù. E niverenn miz eost 1964, e komzer eus c'hoarierien-deatr kembreat hag a zispleg Shakespeare, eus aktored-sinema, abadennoù pellwel, kontadennoù kembreat, kavadennoù skiantel. Gallout a reer c'hoazh lenn ur studiadenn diwar-benn Bro-Japan, kontadennoù kobofed, kanaouennoù a c'hiz nevez, pennadoù diwar-benn ar micherioù kozh, ar c'heginerezh hag ar c'hizh. Amañ hag aze

skeudennoù fentus, luc'hskeudenn ur strolladig kanerien dam-heñvel ouzh hini ar "Beattles" ha korn al lizhiri evel en holl gelaouennoù breizhveurat.

Danvezioù an dastumadenn a heuilh roll-labour ar skolioù eus miz gwengolo da viz gwengolo ar bloaz war-lerc'h. Ur rummad pennadoù diwar-benn ar broioù estren da skouer a grog e miz gwengolo evit heulisañ penn-da-benn program douaroniezh ar c'hlas; heñvel e vez evit an istor hag ar skiantoù.

Met lennet e vez dreist-holl gant ar merc'hed, rak e Kembre e lennont **muic'h** ar zatumadennoù eget ar baotred kenoad gante. Techet e vez eta tamm-ha-tamm an embannerien da sevel muic'h-mui a bennadoù o tennañ da vuhez ha ha brederioù ar merc'hed.

Gwerzh e vez "Hamdden" ur swllt (shilling) ar niverenn. An Urdd a goll arc'hant gant an dastumadenn-se, war-dro 250 a lurioù saoz bep bloaz, dre ma ne vez ket gwerzh ker a-walc'h ha dre ma ne vez ket gwerzh kalz a skouerennoù en tu-hont d'ar re a vez prenet gant Kuzulioù an Deskadurezh er C'hontelezhioù. Hogen o vezañ ma teur a-benn da gempoueziañ kontoù "Deryn" ha "Cymru 'r Plant, e talvez gounid "Cymraeg" da stoufañ an toull.

4^e CYMRAEG. (Kembraeg)

Savet eo bet ar gelaouenn-se e 1956. Graet eo evit an holl vugale ha krennarded a bep oad a zesk Kembraeg er skolioù evel eil yezh. Embannet e vez 26 000 skouerenn bep miz. 90% anezho a vez prenet gant Kuzulioù an Deskadurezh: servijout a ra da levrig-skol da galz a skolidi hag a gelennerien. Setu perak ez eo ken brudet e-touez ar re yaouank.

E derou ar bloavezh-skol e vez kaset d'an holl skolioù ur roll eus ar pennadoù a vezo embannet, dre zavez ha dre viz. Ewel-se e c'hell ar c'helenner kembraeg tennañ e vad eus "Cymraeg", rak lodenn gentañ ar gelaouenn, enni 34 pajenn, a heuilh penn-da-benn al levr-bloaz savet gant gant Kuzul an Deskadurezh e kontelezh Morgannwg (Glamorgan) evit deskiñ kembraeg evel eil yezh er skolioù izel. Anvet eo al levrig "Cynllun Cymraeg Ysgolion Cynradd" (Program ar C'hembraeg evit ar skolioù izel). 10 000 skouerenn diwar ar 26 000 a vez prenet gant Kuzul an Deskadurezh e Morgannwg dre ma 'z eo ar gontelezh-se an hini poblekañ hag an hini a stourm ar muiañ evit kelenn ar c'hembraeg evel eil yezh. (5)

El lodenn gentañ e kaver en ur yezh aes-tre istorioù skeudennaouet, kanaouennoù, poelladennoù plijus, kontadennoù-igoù, c'hoarioù ha pennadoù yezhadur. Er c'hontadennoù e vez implijet ar gerioù, an troioù-lavar, ar reolennoù yezhadur a glot gant levr-skol Kuzul Morgannwg. Pajennoù a vez skolidi ar c'hentañ bloavezh, reoù all evit re an eil bloavezh, an trede hag ar pevare bloavezh.

Eil lodenn ar gelaouenn ne heuilh levr-skol ebet. Savet e vez evit ar skolioù-etre, hervez menozioù ar rener e-unan, an Ao. Owen. Komz a reer enni eus istor, douaroniezh, skiantoù-natur, micherioù ha kudennoù a vremañ; met kavet e vez ivez kontadennoù ha c'hoarioù. Alies e vez lakaet e traoù

ar pajennoù evit displegañ e saozneg ar gerioù diaes, an troioù-lavar ha reolennoù yezhadur.

5^e YR AELWYD. (An oaled)

Ar gelaouenn ziwezhañ-mañ a zo anezhi kazetenn ofisiel an Urdd, hag a zeu er-maez bep miz, gant 10 pajenn skrivez e lizherennoù bihan. Komz a reer enni eus buhez an Urdd, al labour da seveniñ, hag ar vro dre vras. Lennet e vez dreist-holl gant kargidi. C'hwech "penny" (0,36 lur) e koust pep niverenn.

Dav eo ivez menegiñ al labour a gas an Urdd war-raok evit ampartaat ar skolidi war Istor Kembre, evit gwerzhañ levrioù kembraek (50 000 levr bep bloaz), evit harpañ kement gouel-pobl ha nozvezh laouen a vez graet dre ar vro.

Bep bloaz e vez bodet en ur c'hendalc'h, e-pad daou zezvezh, dileuridi ar C'huzulioù Deskadurezh, ar gelennerien, ar renerien-skol, ar skolveuridi. Divizout a reont diwar-benn danvezioù ar peber c'helaouenn, ar prizioù, doare ar yezh hag ar moulañ. Pouezus-tre eo ar C'hendalc'h-se evit an daou embanner, an Ao. Owen hag an Dll Mariann Rees, rak ret-mat e vez dezhe sentiñ ouzh e vennadoù, o vezañ ma 'z eo eñ eo a bae ar mizoù, Kuzulioù an Deskadurezh dreist-holl.

Yezh ar c'hazetennoù-se a vez an tostañ ma vez gallet d'ar yezh komzet. E pep niverenn e vez implijet e-leizh a stummoù strishaet, evel da skouer "Rwy 'n mynd" e-lec'h "Yr wyf fi yn mynd" (Emaon o vont). Ar stummoù strishaet-se n'int ket trefodadurioù met doareoù-komz reizh an holl gembreiz a vremañ, implijet gant an holl, zoken gant kelennerien ar skolioù-meur. Skridoù : savet en dcare-se a vez aesoc'h da lenn evit kembreiz yaouank. Un torr-penn eo evite lenn skridoù e doare ar Bibl da skouer. Ar c'hlayezhourien o deus tamallet d'ar c'helaouennoù se gwanaat ar yezh gant seurt stummoù.

Lavarout a rin c'hoazh e kav an daou embanner kenlabourerien c'hopret evit sevel pennadoù a vez da gas d'an deiz merket. Kalz a skeudennoù a vez prestat evit netra gant ar c'hanna-tioù hag ar c'hevredigezhioù-sinema hag ar peurrest a vez savet gant Kembreiz pe brenet e Danmark. (6)

KAMPOU-HANV.

Evit echuiñ ar rannbennad-mañ e komzin eus ar c'hampoù-hañv. Adalek miz mezheven betek miz gwengolo e kemer 3 000 skoliad perzh e daou gamp: e hini Llangrannog, e-kichen Aberystwyth, war an aod, evit ar vugale etre 10 ha 14 vloaz, pe e hini Glan Llyn, e hanternoz ar vro, war ribloù lenn Bala, evit ar baotred hag ar merc'hed etre 15 ha 19 vloaz, ha zoken studiereien betek an oad a 25 vloaz.

Bep sizhun e vez degemeret ur rummad nevez a gamp-erien. Ewel-se e vez dalc'het sizunvezhioù evit ar gembraegerien ha sizunvezhioù all evit ar saoznegerien, met zoken neuze e chom ar c'hembraeg ar yezh ofisiel. E derou ar sizunvezhioù saoznek e komz ar vonitred saozneg gant un diverrañ e kembraeg, met e dibenn e reont gant ar c'hembraeg hag e roont ur diverrañ hepken e saozneg. E-doug ar sizunvezhioù kembraek e vez diwallet-mat na gomzfe ar gembraegerien saozneg etreze.

Dre ar c'hoarioù e vez desket d'ar saoznegerien komz kembraeg, ha dre ar c'hanaouennoù hag ar c'hantikou. Evel just e vez ret d'ar voutored komz ervat ha karout o yezh. Ar sternataerion-kontelezh eo a vez renerien an daou gamp; pep hini anezho a gemer div sizhunvezhiad war e gont dre vras. Ret e vez da izili an Urdd en em enskrivañ evit ur sizhunvezh resis war-dro miz c'hwevrer d'an diwezhañ dre ma 'z eus hepken 220 plas e Llangrannog ha ur c'hant bennak e Glan Llyn.

E) LABOUR EVIT DOUE.

Kristen eo an Urdd a spered hep mar. Klask a ra ober gant e izili kristenien vat dre e gelennadurezh, e oberennoù a garantez hag a genskoazell, ha dre an ofisoù. E dibenn ar bodadegoù hag an emvodoù, er c'hampoù a-raok mont da gousket, en Eisteddfodoù, e vez lavaret pedennoù ha kanet kantikou.

Met laiked eo a ren buhez relijiel an Urdd rak fellout a ra dezhañ chom neptu e-keñver pep iliz. N'eus ket kalz a gatoliked en Urdd evit gwir : n'int ket stank e Bro-Gembre ha kalz anezho a zo estrenien c'hoazh war ar marc'had, iwerzhoniz, poloniz pe italianed. Anavezet em eus evelkent daou veleg katolik, daou vreur anezhe, hag a oa monitored e Llangrannog. Karet ha doujet e oant gant an holl daoust ma ne oa nemet 4 bugel katolik diwar 200.

Alies e vez embannet ivez gant an Urdd kaieradoù kanaouennoù ha kantikou evel "Rhaglen Alawon Gwerin ac Emyrnau" (Dastumad kanaouennoù-pobl ha kantikou) . E 1960 ez eus bet moulet ul levrig a 130 pajenn, ennañ salmoù ha kantikou evit emvodoù ar c'helc'hioù, ar c'hampoù-hañv hag ar c'hentelioù relijiel : "Gwasanaethau Crefyddol" (Servijoù relijiel).

IV. BUHEZ AN URDD.

A) Un devezh e kamp Llangrannog.

Ur strollad monitored a sav da 7 eur evit aozañ lein ar gamperien yaouank: amannennañ ar bara, lakaat an asiedoù hag ar boestadoù "cornflakes" war an taolioù, ha tommañ an te. Int a lein da gentañ ha neuze, war-dro 8 eur 30 e c'halvont ar vugale da zont da zebriñ. Dre zegoù a e teuont er sal evit azezañ ouzh an taolioù. A-hed ar pred e vez gante ur cholori spontus. War-dro diwezhañ ar pred, e c'houlenn a rener ar peoc'h dre un taol c'hwitell: neuze e ro kemennadurioù an deiz.

Ar sizun-mañ ez eus ganimp kembraegerien ampart war o yezh, desket ganto er gêr a-vihanik pe e skolioù kembraek izel pe etre. Goude lein e vez roet al lizhiri, ha da c'houde e c'hell ar gamperien mont da breñañ o diankachoù er stal.

War-dro 10.30, e krog ar c'hoarioù war an dachenn. Adalek an devezh kentañ eo bet rannet ar skolidi en ur pemzek strollad bennak hag aozet e vez kenstrivadegoù etreze. Pep monitor en deus aozet ur c'hoari, ur c'hoari-fañval pe ur c'hoari-penn, hag e tremen pep strollad gentañ e-pad un dek munutenn bennak.

War-dro kreisteiz ez a strollad-servij ar vonitred da aozañ merenn evel diouzh ar beure. Goude merenn, ur wech echu ar skaotañ, e vez bodet an holl vugale war an dachenn, hag en hent evit an draezhenn, war-dro 3 c'hilometrad ac'hana. Kaset e vez hor c'hamperien da c'houronkañ e-diabarzh ur c'helc'h graet gant ar vonitred evit diwall oute da vont re bell er mor. C'hoarioù a vez neuze betek 4 eur. Da 5 eur e vez debret adverenn er c'hamp ha da c'houde e vez aozet c'hoarioù a bep seurt war an dachenn. (Ar gegin a vez graet gant tud a vicher gopret gant an Urdd). Koan a vez servijet da 7 eur 30.

Goude, war-dro 9 eur e krog an nozvezh laouen er sal-c'hoari. Ar vonitred a laka ar vugale da ganañ, da c'hoari, ha da zañsal korolloù-pobl. Displegañ a reont c'hoazh pezhioù-berr, aozañ divinadelloù ha kenstrivadegoù a bep seurt.

Da 10 eur e lavar ar rener ur ger da glozañ an devezh: displegañ a ra petra a vez mat pe fall a-hed an devezh, reiñ anv ar strollad a vez aet ar maout gentañ evit an devezh ha komz eus program an deiz war-lerc'h. Neuze krog ar pedennoù, a vez e karg ar vonitred, pep hini d'e dro. Da gentañ e kanner "Ar hyd y nos" (A-hed an noz). Ar beleg a ya er-maez gant ar pevar bugel katolik evit lavarout an hevelep pedennoù koulz lavarout, er sal e-kichen. (Lavaret en deus din ne blij ket dezhañ seurt doareoù, met ar c'hiz eo !) Lemnet e vez ur pennad eus al levrig "Gwasanaethau Crefyddol" hag unan all eus levr ar Skritur Sakr. Goude bezañ kanet ur c'hantik e ped pep hini sioul e-pad ur mare. Ur c'hantik c'hoazh, "Nefol Dad 'mae eto nosi" ha ez a diouzhtu ar vugale d'o gweleoù; ar merc'hed el lochennoù-koad, hag ar baotred dindan an teltennoù. Ur bagad monitored a ya da welout hag emañ pep tra en urzh vat ha betek 11 eur en em vodont holl en-dro d'ar rener evit aozañ an devezh war-lerc'h.

B) Un devezh e Glan Llyn.

Ur sizhunvezh saoznek eo houmañ, pacted ha merc'hed o tont eus Kaerdiz (Cardiff) hag Abertawe (Swansea). Goude lein e ro ar rener ar c'heleier evit an devezh, un diverrañ da gentañ e kembraeg, ha displegadurioù hiroc'hik e saoznek.

Ar gamperien o-unan eo a ra war-dro an urzh hag al labour dre ma 'z int koshoc'h. War-dro 10 eur 30 ez eont holl d'ober sportoù war an dachenn pe war al lenn : roeñvat, roeñvigennat, goueliañ, neuial dindan eveshaerezh ar vonitred.

Goude kreisteiz ez a darn da vale, darn all da grapañ war ar menezioù hag ar reier gant eveshaerien ampart. Ar re all a chom da gemer o flijadur war al lenn. A-wechoù, pa vez fall an amzer, eo'h aozet abadennoù fentus er sal-c'hoari pe e tremener filmoù. E diwezhañ ar sizhun e reer ur goul bras gant kenstrivadegoù sportoù ha c'hoarioù dre vagadoù war an dachenn e-kichen ar c'hamp. Goude pemp eur e vez alies kevezadegoù mell-baner. Darn a ya ivez da zivizout, da evañ ha da ganañ d'an ostaleri, dreist-holl pa zeu estrenien da weladennañ ar c'hamp. Un dud e klevout kembreiz o kanañ a-gevret o c'hanaouennoù-pobl.

Goude koan e vez abadennoù savet gant ar vonitored pe gant ar gamperien o-unan. Peurvuiañ e c'hoarier pezhioù-igoù ijinet war an taol, arvestadoù evit ar skinwel da skouer pe war danveziou resisaet en a-raok, leun a faltazi hag a fentigellerezh. Soñj am eus bezañ displeget "Maigret" en ur gomz mesk-ha-mesk Galleg, Brezhoneg, Saozneg ha Kembraeg, ken ma tirolle an holl da c'hoarzhin ha me da heul ivez. Klevet em eus ivez e-kerz an nozhvezhioù laouen abadennoù kanaouennoù ha barzhonegoù hag a dalveze bemdez ar pezh a vez aozet e Roazhon gant tud a vicher. Alies a-walc'h ivez e veze desket korolloù-pobl, a blij kement d'ar re yaouank.

A-raok mont da gousket, war-dro 11 eur, e veze lavaret ar pedennoù. Ne oa nemet daou gatolik er c'hamp d'ar c'oulz-se, ur studier iwerzhonat eus Galway, ur gouezeleger hag ur broadelour anezhañ, ha me. Zoken e-kerz ur sizhunvezh soaznek e lavared ar pedennoù e Kembraeg. (Ar vonitored o deus klasket implijout ar yezh aliesañ ma c'hellent. Dre ar c'hanaouennoù hag ar gerioù micherel ez eo bet kenteliet un tamm ar yezh.) An ofis a heuilhan hevelep urzh hag e Llangrannog: salmoù ha kantikoù, lennadennoù ha pedennoù didrouz. Holl e pedont azezet, ha pleget, an daouilin war an daoulin hag o fenn en o daouarn. Goude ar pedennoù ez a ar gamperien da gousket. Ar vonitored a chom da zivizout etreze ha gant ar rener diwar-benn an devezh war-lerc'h, en ur evañ ur banne te tomm.

Mar befe goulennet diganin petore kentel a c'heller tennañ eus labour an Urdd, evit mad hon emsav-ni e Breizh, e respontfen ez eo diaes keñveriañ stad Kembre gant hini hon Bro.

Da gentañ ar skolioù e ti hor breudeur tramor n'e-maint ket dres dinden ar gouarnamant. Ar c'hontelezhioù o deus kalz muioù hag a frankiz hag a intrudu eget n'o deus hon c'hantonioù pe hon departamantoù. An ilizoù a zo distag diouzh re Vro-Saoz. Ar yezh he deus kalzik a lec'h er skingomz hag er pellwel. Ha dreist 'pep tra marteze, ez eo anavezet Kembreiz evel tud disheñvel-krenn diouzh ar Saozon, tra ma klasker reiñ dimp-ni da grediñ ez omp Gallaoued ha netra ken.

Abalamour da se eo o deus gallet int sevel ur seurt emsav evit ar re yaouank, pezh a vefe dic'hallus d'ober amañ. N'eus nemet sellout ouzh "Urzh Goanag Breiz" hag ar "Bleuñ-Brug" savet gant Ac.Ao.Perrot ha Kaouissin. Kement a ziaesterioù o deus kavet diraze a-berzh ar Stad, an Iliz, hor c'henvroiz diseblant, ma n'int ket deuet a-benn d'en em ledañ a-walc'h evit ober kevezerezh da Skaouted Vro-C'hall zoken.

Dre-se e kav din e ranker e Breizh kemer un hent diforc'h. Darn o deus graet ul labour dispar gant strolladoù Bleimor. Met ar skaoutelezh rik ne c'hell ket plijout d'an holl baotred ha merc'hed yaouank. Setu perak hon eus soñjet-ni e Lannuon sevel "Breuriez Sant Erwan" hag a glask gwiziennañ an donañ ar gwellañ hec'h izili er Bobl hag er Vro dre 'n em lakaat e servij ar dud. Dibabet hon eus palioù an Urdd dre-vras, ket e zoareoù avat. Rak ne c'hellomp kontañ nemet war dud prevez a asanto aberzhiñ ul lod eus o amzer hag eus o buhez marteze, ha war volonteiz vat ha spered kristen hon skolidi ha skoliadezed. Gant gras Doue hon eus spi da gas hon mennad da benn. Ra zeuio kalz a Vretoned kalonek da genlabourat gant neomp.

Notennoù penned Yann Talbot.

- 1- Emzalc'h relijiel an Urdd a zo dres hini skolioù ar stad, (Notenn gant rener Skol).
- 2- Hervez an "Adroddiad Blynnyddol" (Danevell vloaziek), Swyddfa 'r Urdd, 1963.
- 3- An "Eisteddfod" a zo ur gouel lennegel, gwelout izelloc'h, pajenn 8. (Notenn gant rener Skol).
- 4- Daou vloaz 'zo e vez embannet e niverenn miz mae Wanig ha Wenig. (Gwelout pajenn 16 hini 1965.) (Not.gant Skol).
- 5- Gwelout SKOL, niv.10 "Ar C'hembraeg hag ar Skol", paj.20/22.
- 6- e-giz ma ra Wanig ha Wenig ivez. Ar skeudennoù a vez kemeret diwar kelaouennoù an Urdd, "Cymraeg"peurvuiañ, ha lies-skrivet gant stensiloù elektronek. An eil hag egile, ar skeudenn hag ar stensil, a goust ker a-walc'h daoust da se. (Notenn gant rener Skol.)

Ha lennet hoc'h eus ?

AR C'HEMBRAEG HAG AR SKOL, gant Armañs Ar C'halvez.

72 pajenn,

5 lur hepken.

The Forty-Fourth Annual

GOODWILL MESSAGE

OF THE YOUTH OF WALES
TO THE YOUTH OF THE WORLD
TO BE BROADCAST ON

GOODWILL DAY, MAY 18th, 1965

THIS IS WALES! The boys and girls of Wales calling the boys and girls of the World on Goodwill Day.

We rejoice that we were born in such an exciting age—an age of machines, of speed and of travel. For many of us, travelling in foreign countries has already become familiar, and life has become correspondingly richer.

We regret, however, that there are still barriers which are difficult to surmount—barriers between one country and another, between nation and nation, and especially between black and white. Whatever the reasons for these barriers, our lives are made poorer by their very existence.

Let us, the youth of the World, join together in a sincere effort to appreciate the contribution of all nations, and to understand their hopes and their difficulties. In doing this, we can help to remove the doubts which restrict our freedom and the fears which prevent understanding. So, too, can we experience the thrill of friendship and the power of goodwill.

UR WELADENN DA ANJELA DUVAL.

Ur sulvezh a-raok vakañsoù Nedeleg, en doa kinniget an Aotrou Kalvez da Yann Ar Minouz, da Yann-Paol Ar C'halvez ha din-me, mont da welout Anjela Duval, a zo o chom er C'hreiz-Vare'had, e-kichen Plouared.

War an hent e welomp, war an tu kleiz, ar "Pemp Kroaz", ha pelloc'h, war an tu dehou, chapel uhel Kerofern, e-kichen ur pcrzh-houarn bihan.

Daou pe dri o'hilometrad goude, e kouezhomp gant ur menaj, troet e gein d'an hent. Soñjal a rae din ne oa den ebet o chom e-barzh dre ma oa fall ha toullet an doenn. Met setu ar wetur o pozaf: an Ao. Kalvez en deus c'hoant da gemer ul lec'hskeudenn. Ha talvezout a ra ar boan: kaer eo an talbenn gant prenestroù ha dorjoù kizellet eus ar XVII-et hag an XVIII-et kanvet. Tud yaouank a-walc'h a zo chom e-barzh, ha bugale vihan a c'hoari dirak an ti. Un tamm kaozeadenn, ul lec'hskeudenn ha ni war-raok etrezek chapel ar Seizh-Sant er C'hreiz-Vare'had. Glav-bil a ra bremañ.

Tachet eo bet an norjoù evit herzel ouzh an dud da vont e-barzh: emañ an Arzoù-Kaer oc'h adkempenn ar chapel. Bravoc'h e vo evel just pa vo echu al labourioù-se. Ar sell a reomp i-vez da stautioù ar Seizh Sant dindan an daol-vaen. Met poent eo dimp mont, mar hon eus c'hoant d'ober ur gaozeadenn gant Anjela Duval.

Diaes a-walc'h eo kavout an ti, met setu ni degouezhet. Klevet he deus ur wetur o pozaf, ha dont a ra war doull an nor da welout. "Salud Breizhiz!" a lavar Anjela gant ur mousc'hoazh. He saludif a reomp d'hon tro, hag ivez ur paotr yaouank a 14 vloaz, en deus desket Brezhoneg ganti.

Ha setu ur wetur all o tegouezhout gant Yann Talbot hag e vignon Mark Gautier.

A-raok mont en ti em eus bet amzer da sellout en-dro din. Emañ Anjela o chom en ur menaj bihan: teir buoc'h, ur gazez, tri pe bevar femoc'h ha yer leizh an ti. Derc'hel a ra anezhañ en hac'hunan, ha, kalz a boan hag a vorit he deus rak n'eo ket yaouank ken.

Antren a reomp. Evel e kalz a venajoù, ez eus mubl kozh: ur gwele-kloz, gant ur bank-tosel e-kichen ar siminal. Azezañ a reomp en-dro d'an daol. Warni e welan kalz a levrioù, en o mesk un dastumad barzhonegoù savet gant Rabindranath Tagore, hag a zo bet lennet gant mestrez an ti.

Eizh e oamp en-dro d'an daol, o tebrif un tammig adverenn hag o konz gant Anjela. diwar-benn he buhez. N'eo bet nemet 4 bloaz er skol, adalek 8 betek 12 vloaz. "D'ar c'houlz-se, emezi, e veze ret d'ar vugale labourat er gêr". E-pad he yaouankiz ne oa ket bet laosket da labourat war ar Brezhoneg: stamm a veze d'ober goude koan. Un deiz he doa bet c'hoant da gaout ur ventell e krec'hen goz. Met gwelout a reas ur seurt mantell war gein ur plac'h all ha ken divalav he kavas anezhi, ma tremenas dezhi he c'hoant. Ha peogwir e oa ret implijout an arc'hant espernet, e prenas geriadur Vallée.

Bremañ e labour Anjela en he farkerier e-pad an deiz, ha goude koan, pa vez sioul pep tra, en em laka da skrivañ pennadoù ha barzhonegoù. Diskouez a ra dimp ur bern kaieroù louniet ganti.

Evañ a reomp bremañ kafe bet tommet war an oaled, ha gwelloc'h e vez evel-se. Deut eo neuze ar mare d'en em guitaat, hag e kanomp ur wech c'hoazh. Anjela a red d'e liorzha evit troc'hañ ur brank uhelvarr evit Yann Talbot.

Anjela Duval a zo ur skouer evidomp-ni skolidi ha studierien yaouank: bevañ a ra ur vuhez start en he menaj, ha goude e kav c'hoazh amzer ha kalon da aozañ barzhonegoù a dalvoudegezh ha penadoù plijus a lennañ en tamm dre-holl, el Liamm, er Bed Keltiek hag e Barr-Heol.

Y.E.Ar C'horr, Pennrener ar Vreuriezh e Sant Jozef, Lannuon.

*
* * *

HENT AR GROAZ SERVEL.

Breuriezh Sant Erwan a c'hoanta gwellaat stad an Kent ar Groaz a weler e bered Serwel, e-kichen Lannuon. D'ar yaou, goude merronn, ez eomp war droad da vourk Serwel. An Ao. Kalvez a gas an Ao. Bourdellès gantañ en e wetur. An den mat-se n'eo ket yaouank ken, krog eo da goshaat evel kalz a re all anavezet gantañ en-dro da Lannuon. An Ao. Talbot a gemer penn ar strollad, tud yaouank-flamm anezho, barrek da gerzout n'eus forzh pegement.

Gwelout a reomp kalz a dud oc'h ober ar marc'had. Dont a ra an Ao. Kalvez a benn-hent dimp gant e "Zaou-a-gezeg". Buan e tegouezhomp e bourk Serwel. Ar wetur a zo renket dindan ur binenn. Tennañ a reomp er-maez an traoù hon eus ezhomm anezho: dilhad lous, gwisponioù, broustoù, morzhelioù, kizelloù, bidonioù "Xylophène", ur c'hodak, ha kalz a traoù all c'hoazh.

Ao. Person Serwel a zegemer ac'hanomp e-tal dor e bresbitor, en ur c'hoarzhin, ha peadra a oa ! Diskouez a ra dimp ul loch bihan e-lec'h ma c'hellfemp labourat er gwsked, en disheol, hag ivez er poultr !

Evit mont eus ar porzh d'ar vered e kemerer ur skalier simant. Brav eo ar vered c'hoazh dre ma labouromp war-dro Gouel an Hollsent. Bleufi ha bokedoù kaer a zo war ar bezioù. Setu an Ao. Bourdellès en e sav e-kichen unan daolennoù Hent ar Groaz. Kaer en dous bezañ bras, uheloc'h eo evitañ. Dirak pep chapelig, graet gant mein kaer, ez eus ur rastell houarn evit diwall ar statuoù diouzh ar chas hag al laeron. Ne da ket ar rastell betek krec'h, met echuif a ra gant pikoù hir barrek d'ober vil da gorf an den.

Gwechall o doa an dud muioc'h a feiz eget en deiz a hiziv. Un daolenn a oa evit pep deiz eus ar sizhun, pezh a ra seizh. Hanterkant vloaz 'z n'eus ket bet stoket oute, ha poent eo pledif gante.

Labour 'z zo d'ober: tennañ ar statuoù er-maez, diboultraf hag o gwalc'hif gant "Xylophène", hag o lakaat en-dro en o flas pa vezint sec'h.

An Ao. Bourdellès a zo o tiskouez da Yann-Erwan ar C'horr ha da Yann Ar Minouz pennaos e vez kroget en ur morzhol hag en ur gizzell. Me, ur paotr kurus evel ma 'z on, ha teodek, met gant propr,

- 18 -

PAOTRED AR VREURIEZH O LABOURAT E SERVEL

(26-11-64)

Y. E. Ar C'horr, M. Bothorel, G. Ar C'horr, Y. Ar Minouz, E. Kervella.
« Ces jeunes travaillent le jeudi à la sauvegarde des vieilles statues ».

(Kliched Ouest-France, 4-12-64)

(Ouest-France)

ez an da gaout an Ao.Bourdellès da c'houlenn digantañ petra sinifi ar galon kizellet war maen uhelañ ar chapelig. Kalon Jezuz eo, ha dont a reas da vezañ arouez ar Chouanted.

Ar rastell gentañ a zeu kuit aes a-walc'h. Yann-Erwan Morvan ha Y.E.Ar C'horr a grog e pep penn ar statu evit he c'has d'al loch bihan. Ar bec'h a zo war Morvan dre ma 'z eo ponneroc'h ar foñs evit ar penn.

Teir anezho a dennomp er-maez er memez doare. Evit an teir all, e rankan lammat dreist d'ar rastell. Mont a ran da gerc'hat ur gador gozh en iliz. Pignat a ran warni, tremen ur c'har, tremen an eil d'he zro, hag o vezañ ma ne daen ket prin a-walc'h e vount an Ao.Kalvez war ma foñs, hep goulenn diganin. Ha prest e oan da gouezhañ en tu all. Kentañ tra ' ran eo sellout hag-cñ eo stag ar foñs ouzh ar vein. He gwintet em eus hep ober droug ebet dezhi. Dastumet 'm eus ar blakenn-goad hag e c'hellan lenn : "Ecce Homo!". Ur gurunenn sperm a zo war benn ar C'hrist hag azezet eo war ur piltos. Sellout a ra truezus davet ar re a zo ouzh e dreitouriñ. Emañ e zaou dorn war bennoù e zaoulin. N'he deus ket ar statu kalz a zroug. Un toullad bizied a vank dezhañ hag ivez seul e droad kleiz. Poultr tout eo bepred. Tapet em eus gwintañ anezhañ war pennoù ma daoulin.

Ur friad a ran diouti ha lonkañ kalz a boultr. Ar penn a dremenan gant kalz a zouster hag a ziaezamant dre ma n' em eus ket c'hoant da derriñ ar gurunenn gaer a zo warnañ. Krog on bremañ e foñs ar statu, gleb a-walc'h ha debret gant ar preñved. En tu all d'ar rastell, e krog an Ao.Kalvez ha Morvan e-barzh ar penn. Ken ponner ez eo, ma 'z eo ret he dougen war ur garrigell. Diskennet eo bet dre ar skalier simant ha lakaet dirak an Ao.Talbot ha E.Kervella. Hag o-daou da ziboultrennañ.

Neuze ez eomp da zisiellañ rastell an daolenn gaerañ, hini "Itron Varia Druez". An hini ponnerañ ha ledanañ eo ivez. Amañ emañ hor Salver war varlenn e vammig. Ne vank nemet an arzorn d'ar Werc'hez. Ar statu-mañ ' zo nevesoc'h eget ar re all ha n'eo ket bet graet gant ar memez artizan.

Echu eo al labour kentañ.

Mont a reomp d'al loch bihan e-mesk ar statuioù hag un toullad meubl kozh. Evit petra ? Evit ar poltred-familh, emichañs ! An Ao.Kalvez a denn poltredoù hiziv !

Setu-ni bremañ e-kreiz ar porzh, a-dal da di an Ao.Person. Diboultrennañ a reomp ar statuioù gant skubelloù ha gwisponioù. Kalz a avel a zo. Amañ c'hoazh eo bet tennet hor poltred d'an Ao.Person ha din. E vatezh - hag a zo e gwirionez e c'hoar - a c'houlenn diganimp mont da veskañ poultr e lec'h all. Sentiñ a reomp evel just, ha tostaat da vur an hent.

An Ao.Bourdellès, hag a zo un alier mat, a daol evezh ouzh hol labour hag a c'houlenn diganimp diwall mat da leuskel poultr e-barzh plegioù robenn hon Salver. C'hoarzhin a reomp : brav eo dezhañ sellout ouzh ar re all o labourat !

An Ao.Person a gemer truez ouzhimp memes tra. Un hanter eur 'zo emomp o lonkañ poultr hep klemm ! Hag e ra dimp tañva e sistr bouchet evit ar wech kentañ. Leuskel a ran anezhañ da gargañ din ma zas betek fotañ. Berañ a ra ar sitr war ma bizied lous !

Ret eo kemmef labour adarre: pep hini en deus bremañ ur voestad "Xylophène" en un dorn hag un gwispon en un dorn all. Lezhaf preved a zo d'ober ! Yann-Erwan Morvan a zo ganin o wisponañ. An Ao. Bourdellès en deus lavaret mat dimp diwall da strinkañ eus an dourenn-se an eil war egile: barrek eo da zevañ an dilhad pe da zal-lañ unan bennak. Ar "Xylophène" a antre e-barzh toullou ar preved evel an deur e-barzh ur spouenn. An Ao. Bourdellès a ra dimp tremen div wech war bep statu betek gouzout na vefe ket bezet mik ar preved.

Robenn hon Salver a zeu da vezañ ruz evel gwechall. Pep tra a adkav e liv kozh.

Feder eur eo ha poent eo klenkañ ar statuiou. Unan a zastum ar binvioù, unan all a walch e zaouarn ha daou all a ra al labour-se.

Ha piv a welomp oc'h erruout ? An Ao. Duchêne. An den-mañ a zo deut ur wech ouzhpenn da guruzif ac'hanomp, ha da dennañ hon poltred dimp evit "Ouest-France". N'ouzon ket petra a denn eus e c'hodell, sellout a ra div pe deir gwech ouz an heol, goulenn'ra ouzhimp ober sin da labourat, ha klik ! Bremañ emañ o selaou an Ao. Bourdellès hag o kemer ur born notennoù war un tammig paper.

Ur wech gwalc'het hon daouarn ha gwisket hon dilhad propr, ez eomp d'ar sal-debrif. Ha petra a welomp ? Ur pezh joskenn poazh war un asied plat ! Lardañ hor bo d'ober evit dont a-benn dicouti, rak an deiz war-lerc'h en em gav ar gwener. Gwin mat hon eus evet ivez. An Ao. Bourdellès en deus c'hoantaet relegenn ur pesk a oa war ar bufed. Fellout a ra dezhañ e lakaat en e gambr.

Kuitaat a reomp Serwel gant ar c'hoant bras da zistreiñ ar yaou war-lerc'h evit peurechuiñ al labour.

An dro-mañ en deus degaset an Ao. Bourdellès e gamera gantaf, ha labourat a ra ganti a-hed an ondervezh. Met da deir eur hanter ez eo ret dezhañ distreiñ da Lannuon d'un interamant. Kement a vignoned en deus e kêr ma c'hoarvez so gantañ alies. An Ao. Person a ziskenn anezhañ en e wetur, hag en ur return e tegaso dimp "Xylophène" evit echuiñ gant statu "Itron Varia Drugez".

Da c'hortez e zistro hon eus graet ur redadenn en hent, eus traef ar c'hrav betek peul-tredan ar presbitor. Y.E. Ar C'horr a c'honez en ur droc'hañ berr.

Diskennet omp goude e-barzh an hent bihan a gaver a-dal d'ar presbitor da welout ur feunteun. Stouvet eo bet an hent gant ar gwez a zo bet diskaret gant an avel a c'hwezhas e-pad daou pe dri devezh war-dro gouelioù an Hollsent. Paour eo stad ar feunteun. Ar Sant a zo gantañ c'hoazh ur boked bleuñ en e zivrec'h. Sioul eo an dour hag an iliaev en deus hanter goachet pep tra : mogerioù, statu ha dour zoken.

Distroet omp d'ar presbitor. Me 'm eus tapet teukañ ouzh ur C'hrist e maen-benerezh stok da vogerenn ar porzh. An Ao. Kalvez a zispleg dimp perak ne dalvez ket al labour-se, hag a zo kalz nevesoc'h, ar statuiou-koad.

Setu distro an Ao. Person. Mont a reomp ouzh taol ha divizout lakaat ar statuiou en o flas goude Pask. Ha ni da return d'ar c'hazarn gant hor c'halonou tomm-kaer goude an daou zevvezh tremenet a-gevret.

M. Bothorel, rener-kelc'h e St Jozef.

UR WELADENN D'AN AOTROU 'N ESKOB.

Ur yaou bennak eus miz c'hwevrer, goude kreisteiz, e oamp bet o welout an Ao. 'n Eskob Bellec, a oa gwechall e Gwened, hag a zo bremañ o tiskuizhañ e kouent Santez Anna e Lannuon.

Seiz e oamp: pevar eus ar pempvet klas, unan eus an tredo klas, unan eus ar c'hontañ klas hag a zo pennrener ar gevrenn e Sant Jozef, hag an Ao. Talbot, unan eus hor c'helennerien. C'hoant hor boa da gomz ha da ganañ kantikoù gant an Ao. 'n Eskob.

Antreet omp dre un nor vihan e korn ar gouent, savet ganimp skalieroù moan, ha treuzet ur pondalez. En em gavet omp diouzhtu en e gambr-studi. Bras e oa, leun a levrioù tro-war-dro d'ar mogerioù, e-leizh a skeudennoù a-us dezhe, un daol-skrivañ goloet a baperioù, hag e-kreiz ar sal un dek bennak a gadarioù-brac'h.

An Ao. 'n Eskob en deus goulennet diganimp hon anioù hag eus petore parrez e oamp. Kontet en deus istorioù diwar an amzer ma oa kure e Lannuon. Brezhoneg mat ha kaer a gomze. Lavaret en deus ivez a bep seurt traoù diwar-benn buhez hor parrezioù gwechall, an ilizoù, ar pardonioù, ar chapelioù.

Ni hon eus displeget dezhañ pescurt labour a reomp er skol hag e kêr. Laouen-bras e oa an Ao. 'n Eskob gant ar pezh hon eus kontet dezhañ. "Labour vat a rit, emezañ, ret e vo deoc'h kenderc'hel." E-pad pell en deus komzet gant Y.E. Ar C'horr eus ur plac'h kozh eus Planiel, hag a zo anavezet-mat gante o daou.

A-raok mont kuit hon eus lavaret un dizenez chapelad, holl war hon daoulin, evit goulenñ digant ar Werc'hez Vari, sikour ac'hanomp da labourat muioc'h-mui evit an dud en-dro dimp. Kanet hon eus ur c'hentik evit echuiñ, hag an Ao. 'n Eskob en deus adc'houlennet diganimp hon anioù evit derc'hel soñj mat anezhe, rak c'hoant en doa e teufemp c'hoazh d'e welout ur wech bennak.

Plijadur vras hon eus bet o komz e brezhoneg gant un eskob kozh ken madelezhus. Spi hon eus eo bet ef ivez laouen da dremen ul lajad-amzer gant tud yaouank e vro.

Gwion Koatanoan, 5-et klas, 13 vloaz, rener kelc'h ar re vihan.

*
* * *

LABOUR KELC'H AR RE VIHAN E ST JOZEF.

Bep lun da noz, da 7 eur, ez eomp da lavarout paterou da di unan gozh pe unan bacur bennak e-kichen ar skol. Kanañ a reomp da gantañ ur c'hantik d'ar Werc'hez, pe Jezuz pegen bras eo. Da c'houde e lavaromp un dizenez chapelad war hon daoulin. Hag evit echuiñ, e kanomp ur c'hantik all en enor d'ar Werc'hez.

Dann eus hon tud a zo paour da vat, ha n'eus ket zoken tredan (elektrisite) en o zi. A-wechoù e teu tud all diwar-dro da bedif ha da ganañ ganimp. Lavaret e vez dimp e kanomp mat ! Stad

vras a vez en dud pe zeuomp da bedif gante.

Mont a reomp ivez da vale asamblez bep yaou kentaf ar miz, da lavarout eo an deiz ma vez bet un oferenñ vrezhonek diouzh ar boure e chapelig skol vBossuet, e Crec'h-Avel. Ar wech kentaf e c'amp bet o welout an Ao.Klerg, a zo person en Bulien, hag en Kaoueneg. (Me a zo eus Kaoueneg).

Sikour a reomp ivez ar re gozh. Kas a reomp koad dezhe, pen-turif ha naataat o zi. Paotred vras ar Vreuriezh a zeu da zegas koad. Ni a dorr ar c'hoad-se gant hon daouarn, a droc'h anezhañ gant bouc'haliou, hag a glenk ar c'heuneud hag ar skilhoù. Ur wech e oa bet purañ d'ober. Kaset hor boa ganimp koar ha druilhoù. Ha daou pe dri eus ar baotred o doa puret ar meubl.

Sikour a reomp ivez an Ao.Kalvez da bakaf Wanig ha Werig. Kalz en devez d'ober. Evit se e vez lakaet ar follennoù war an daol. Graet e vez an dro en ur gemer ur follenn eus pep pakad ha goude e vezont staget.

Marsel Marjou, 5-et klas, 11 vloaz, eus Kaoueneg.

*

* *

LABOUR KELC'H SKOL vBOSSUET, LANNUON.

Bep merc'her, goude morenn, ez eomp da di an Ao.Kalvez, e Crec'h-Avel, d'en em vodañ. C'hwec'h pe seizh a vez ac'hanomp.

Komz, lenn ha kanañ a reomp dreist-holl. Lennet hon eus evel-se: Mouezh Sant Erwan, Wanig ha Wenig bep gwech ma teu er-maez. Pep hini a lenn d'he zro. Krog omp gant Marvailhoù ar Vretoned. Evit kanañ e vez atav ganeomp al levrig Gwir Vretoned, nevez voulet a-ra- tozh kaer evit ar re yaouank evelomp. Komz ha selaou pladennoù a reomp ivez.

Ur wech eo deut an Dimezell M.L.Talbot da gomz dimp diwar- benn he micher : ober war-dro ar pollgomz en un ti-post bras. Ur wech all e komzas dimp Y.E.Ar C'horr eus labour Breuriezh Sant Er- wan.

Dre genderc'hel d'en em vodañ evel-se, e teuimp a-benn da anavezout gwelloc'h hon Bro, he Yezh, hec'h Istor hag an Dud a ra anezhi.

R.Kervella, 5-et klas, renevez kelc'h Skol vBossuet.

*

* *

LUN PASK, 196.....

Dring.....

"Prest oc'h ? met ! neuze, deuit buan !." Ha ni, va breur ha me o pignat er c'harr-tan. Beteq Beg-Ar-C'horr ez eas mat an trach en ur ober un tamm cholori.

- 22 -

Met eno ez omp chomet souezhet : pevar pe bemp archer a oa war ar c'hroaz-hent ha luc'hskeudennet o deus ac'hanomp. Perak ? N'ouzon ket. Ur c'hoari evit tremen an amzer pe evit ober aon d'an dud ? marteze....

Debret hon eus hon merenn e Plougaz e ti an Ao.Person hag evit da yec'hed an Ao.Bourdellès ! (war e c'houlenn).

A-hed an hent hon eus skoet ar gelaouenn "l'Avenir". Erru e Skrignag hon eus graet ur bedenn evit an Ao.Perrot ha gwerzhet un tregont bennak eus al levrig kanaouennoù "Gwir Vretoned". Neuze ez omp aet war-du Koadkeo.

Aze emañ ar chapel en un draonienn didrouz, tri pe bevar c'hilometr eus bourk Skrignag. Brav e oa an amzer, met avel a rae. Un toullad eus Skuted Bleimor o deus graet o gouestloù dirak bez an Ao.Perrot. Pedet ha kanet hon eus holl war-un-dro.

Pemp eur. Mont a reomp kuit. Trauziñ a reomp ar menezioù ha setu-ni e P....Mont a reomp da weladenniñ an iliz kær, enni ur bern sent kozh e koad.

Debret hon eus hon adverenn er Chapel-Nevez. Ne oa ket an Ao.Person er gêr, hag ez omp aet d'ar sal-gatekiz.Diskoachet hon eus en ur c'horn ur voutailhad win hag ur voutailhad sistr. Evit ha paet hon eus, na petra 'ta ! ....pevar real, un alumetezenn, ur pezh arc'hant soaz, un tiked metro lag all.....

Ha goude se hon eus skaret war-du Lannuon en ur ganañ, laouen ma c'amp holl eus hon devezh.

R.Kervella, eus Lannuon.

*

* *

KAMP-LABOUR PLEUVEUR-BODOU.

Pask; 8, 9, ha 10 a viz ebrel 1965.

Un nebeut izili eus Breuriezh Sant Erwan o deus graet ur c'hamp-labour e Pleuveur-Bodou, da vare Pask: An Ao.Ao.Bourdellès, Kalvez ha Talbot, Y.E.Ar C'horr, Y.E.L'Héréc, Y.E.Horvan, Fanch Brou- dig, Loeiz Ar Gwenn ha me, Yann Ar Minous.

D'ar merc'her 7 a viz ebrel, goude ar skol, hor boa, An Ao. Kalvez, Y.E.Ar C'horr ha me, klasket ar binvioù hag an holl draoù a oa ezhomm anezhe evit ar c'hamp. Da c'hertoù kean hor boa kaset keuneud da div blac'h kozh a zo o c'hem e Sant-Nikolaz, e-kichen Crec'h-Avel.

Neuze e c'amp aet da zabrañ hor c'hoan da St Jozef e sal-de- briñ ar gelannerien. An Ao.Choab, rener ar skol, un doa graet diap

- 23 -

an enor da zont da zebrif ouzh hon taol. Daou baotr eus Kloerdi Kintin a zlee degouezhout da 7.15. Y.E. Morvan ha Y. Talbot a oa aet d'o degemer, met ne oa deut nemet unan, Loeiz Ar Gwenn, rak egile a oa kouezhet klañv.

Goude koan, dastumet ganimp hor pallennoù, ez eomp holl da Bleuveur, darn e gwetur an Ao. Person hag ar re all e hini an Ao. Kalvez. An Ao. Person a zegener ac'hanomp en e brespital. Ha dirak ur werennad win hor boa divizet war ar pezh a vefe graet an deiz war-lerc'h hag a oa ur yaou.

Mont a reomp da gousket da skol gristen ar baotred, met ret eo dimp antren en hunva dre ur prenestre war-lerc'h an Ao. Talbot. Goude bezañ graet hor gweleoù, hon eus kanet kantikoù a-raok mont e-barzh. Neuze eo aet an Ao. Bourdellès d'ar presbital, hag an Ao. Kalvez a zo diskennet da Grec'h-Avel.

Divizet e oa bet sevel da 8 eur, met o vezañ e oa dihun an holl abred a-walc'h, ez eomp savet da 7.30. Leinat hon eus er presbital ha neuze omp pignet da chapel Sant Uzeg.

A-raok kregif gant al labour hor boa lavaret ar pedennoù war hor daoulin en-dro d'ar c'halvar. An Ao. Bourdellès evel just n'en doa ket c'hwitet da filmañ ac'hanomp. Ret eo bet dimp mont da gerc'hat ur skoul hir er vereuri dostañ evit kregif da ziinduiñ. E-keit-se o doa staget ar re all da zispenn ar c'heur. Start e oa ar vicher, hag ar balustroù houarn a oa ponner da zoug er-maez. Ha setu Y.E.L'Héréc o tont da reif dorn dimp. Yaouank eo c'heazh, met bras, krefiv ha kalonek ez eo koulskoude.

Da greisteiz ez omp distroet d'ar presbital da zebrif ur verenn vat. Mamm an Ao. Person a rae ar gegin, ha gouzout a ra mat he micher. Goude hor pred hon eus disouaret traoù mgerioù tal ar chapel evit ma vefent gwelet o sevel uheloc'h ha kaeroc'h war-du an neñv.

Da 4.30 hon eus renket an oustilhoù, hag adverennet en-dro d'ar groaz. Aet omp neuze war-droad da welout peulvan brudet St-Uzeg, a oa bet kristenaet gant an Tad Mener e-doug ar XVII-et kantved. Da 6.30 e omp distro d'ar chapel. Un dimezell yaouank ha koant a oa ouzh hor gortoz eno. Ur bilhed brav a oa bet skrivet ha peget eviti war an nor gant an Ao. Talbot da reif da c'houzout dezhi pelec'h e omp.

He gwetur a oa ganti, ha setu perak e oa bet goulennet diganti dont. Ha setu-ni holl da Enez-Veur da welout bez ar Roue Arzhur an Enez-Aval hag a zo e-kichen. A-benn 3 eur e omp distroet d'ar bourk goude bezañ kollet Y.E. Morvan en ur stal bennak: aet e oa da breñañ gwestell pe gartennoù-post. An oferenn a oa bet lavaret neuze en iliz-parrez, ha goude koan hon eus graet un emvod en hunva evit komz diwar-benn ar pezh a oa bet graet e-pad ar bloaz-skol, hag ar pezh a chome d'ober e-doug an trede trimiziad.

An deiz war-lerc'h, ur gwener, hor boa kendalc'het gant hol labour, met ret e oa bet dimp mont ha dont war droad dre ma ne oa den evit kas ha kerc'hat ac'hanomp. An Ao. Person a oa o kofes e Tre-ar-urden hag an Ao. Kalvez a oa o prezeg ur retredig da seurezed e Plouared. An deiz-se hor boa bet gweladenn an Ao. Chevalier, ur breizhad mat, kuzulier-kêr e Pleuvour, ha hini Loeiz Ar Manac'h. Fanch Broudig, eus Bulien, a oa deut da reif dorn dimp ivez.

En ur zistreiñ da Bleuveur da greisteiz hor boa kavet ur ba-leer-bro hag a felle dezhañ bezañ filmet gant an Ao. Bourdellès evit ma vefe lakast e boltred e maerdi Trebeurden. Kemeret en doa ar game-ra evit ur c'hodak. D'an abardaeg, pa oa echu al labour, hor boa klozet pep tra er chapel a-benn ar veilhadeg. Antreet e omp ivez e stal ur boderez he doa diskouezet dimp penaos e rae da lifañ ha da boazhañ ar priachoù.

Lavaret eo bet an oferenn evel an deiz a-raok - e Brezhoneg, evel just -, debret koan ha neuze omp diskennet war-droad d'ar chapel evit ar veilhadeg. Dibonet hon eus ar pedennoù ha kanet gwerz ar Basion ouzh sklerijenn bacur un nebeut bouji. An Ao. Person a zo en em gavet ganimp ivez a-raok ar fin. Ha war droad adarre ez omp distroet d'ar bourk.

An nos-se eo chomet an Ao. Kalvez ganimp da gousket. A-raok mont en hor gweleoù hon eus en em gannet gant ar pluegoù. An Ao. Kalvez avat, hag en doa c'hoant da gousket, en deus graet dimp paouez ha tevel gant hor c'haezhoù.

An deiz-se war-lerc'h e tiskennas an Ao. Kalvez da lavarout an oferenn da Grec'h-Avel war-un-dro gant Y.E. Ar C'horr, hag a vez kollet gantañ alies. E-keit-se e oa an Ao. Talbot war bannoù e zaoulin o klask e sac'h-kouket dindan ar gweleoù. (Ezhomm bras en doa dioutañ evit mont da Vro-Skos !). Ar sadorn o oa, deiz diwezhañ ar c'hamp, ha bet hon eus an oferenn a-raok lein. Ne oa nemet div seurez ganimp en oferenn, met kanañ kaer a raent, ha krefiv. C'hoant o doa da ziskouez moarvat c'h anavezont mat ar c'hantikoù brezhonek, ha da veliñ an Aotrou Doue e yezh hor bro.

Tud Grec'h-Avel a oa distro a-benn lein. Diskennet omp neuze d'ar chapel, pe bignet, met kirit, rak ret e vez ober an eil hag egile. An Ao. Talbot hag an Ao. Bourdellès o deus kuitaet ac'hanomp da 11.30: unan evit mont d'ur c'hendalc'h da Din-Edin (Edinburgh), hag egile da labourat d'ar gêr war ur brezegenn evit tud yaouank ar M.O.B. Kement-se n'en doa ket harzet ouzh an Ao. Talbot da c'hwitañ e dren o Lannuon, hag an Ao. Bourdellès en doa c'hwitet taslennoù kaerñ ar c'hamp: Y.E. Ar C'horr o pignat war an doenn evit seniñ ar c'hloc'h pa oa bet klozet al labour da vat.

Kaset hon eus d'ar vereuri ar binvioù hor boa amprestet ha lakast ar re all er wetur. En ur dremen dre ar bourk hon eus kemeret ur pred diwezhañ asamblez a-raok distreiñ da Lannuon. Loeiz Ar Gwenn, hag en doa c'hoant da vont da St-Brieg an deiz war-lerc'h da welout ur match basket, a zo chomet da gousket e St Jozef. An Ao. Kalvez en deus kaset an tri all d'ar gêr gant e garr-tan: Y.E. Morvan da Wen-gamp (eus Plijidi eo), Y.E. Ar C'horr da Blaniel ha me da Bludal.

Hor c'halonnoù a oa leun a joa hag a garantez. Tremenet hor boa tri devezh o lab'urat kalet, o komz, o kanañ hag o pedif e Brezhoneg, hag ivez o farsal hag o c'hoari, ha n'omp ket prest d'o ankouazh.

Yann Ar Minouz, rener kelc'h ar re vras
e Sant Jozef Lannuon.

WAR-LERC'H KAMP PLEUVEUR-BODOU.

Ul Lizher.

..... Bennozh-Doue deoc'h evit bezañ kaset ac'hanon d'ar gêr dec'h da noz. Warc'hoazh ez an da di ma mamm-gozh da liveañ an trepas.

Plijus-tre eo bet ar c'hamp evidn, hag evit ar re all ivez sur-mat. An urzhiadur a oa diouzh ar c'hentañ.

Diaes eo din avat lavarout petra am eus kavet ar plijusañ. Al labour-dorn en deus kalz a dalvoudegezh, rak ni a zo kustum ha techet da labourat e-barzh al levrioù hepken. Mat eo evit hor c'horf, ha gwelloc'h c'hoazh evit hon spered hag hon ene.

Komprenet em eus ivez gwelloc'h petra a dalvez an ofereñn. Er skol, pe er gêr, ne vezan ket dedennet ganti a-wechoù. E Pleuveur e oamp unanet holl en-dro d'an aoter o pedif hag o kanañ.

Plijadur am eus bet oc'h ober anaoudegezh gant mignoned nevez evel Lociz Ar Gwenn ha Lociz Ar Manac'h. Er c'hamp ivez e veze dispar an darempredoù etre ar gelennerion hag ar skolidi. Pep hini a zisplege e soñj evel ma kare, ha bremañ e vo aesoc'h dimp komz gant hor mistri p'hor bo tra pe dra da c'houlenn, pe ezhomm sklerijenn diwar-benn ur gudenn bennak.

Santet hon eus ivez e oamp o labourat evit un dra gaer: hon Doue hag hon Bro. Hon Doue dre ma oamp o labourat evit kaernaat ur chapel; hag hon Bro, dre ma veze komzet Brezhoneg dalc'hamat etrezomp.

Un dra all am eus da lavarout deoc'h c'hoazh. Ar Vreureizh he deus graet kalz a vad din: kavet em eus enni un ideal, un uhelvennad (e-giz ma lavar ma geriadur) n'am boa ket kavet e lec'h all.....

X.....

+++++

KAMP BRAS BREURIEZH SANT ERWAN.

Breureizh Sant Erwan a zalc'ho ur c'hamp-labour e parrez Plougraz, e Bro-Dreger, etre ar sul 25 a viz gouhere 1965, hag ar sul 1-añ a viz eost, evit ar vrezhonegerien yaouank oadet a 18 vloaz d'an nebeutañ, c'hoant dezho en em varrekaat war ar yezh komzet ha prederiañ war gudennoù hor bro gant skoazell an Ao.Ao.Bourdellès ha Kalvez, eus Lannuon.

An amzer a vo rannet e div lodenn: studi ha labour paecet er mereurioù. Al lojeiz hag ar boued, pourvezet gant Ao.Person ar barrez, a gousto 4 lur bemdez.

Evit kacut displegadurioù hiroc'h, skrivañ da:

YANN TALBOT, Kelennner, Sant Jozef, LANNUON. 22, BREIZH.

PAOTRED AR VREURIEZH O KAS KOAD-TAN
DA DUD KOZH LANNUON

(25 3 65)

M. Bothorcl, H. Raison, YANN TALBOT, Paol Cresseveur.
(an hanter eus penn an Ao. Kalvez a weler a-drek ar garg)

« Un chargement de bois et de sourires.
De la chaleur pour un ancien de la ville ». (Ouest-France).

(Klitched Ouest-France 26-3-65)

Documents sur l'Enracinement, la Culture et la Religion.

1° DEFINITION. "L'enracinement est peut-être le besoin le plus important et le plus méconnu de l'âme humaine. C'est un des plus difficiles à définir. Un être humain a une racine par sa participation réelle, active et naturelle à l'existence d'une collectivité qui conserve vivants certains trésors du passé et certains pressentiments d'avenir. Participation naturelle, c'est à dire amenée automatiquement par le lieu, la naissance, la profession, l'entourage. Chaque être humain a besoin d'avoir de multiples racines. Il a besoin de recevoir la presque totalité de sa vie morale, intellectuelle, spirituelle, par l'intermédiaire des milieux dont il fait naturellement partie." S.Weil, "L'Enracinement", p.61.

2° ENRACINEMENT ET CULTURE.

A. Qu'est-ce que la Culture ?

a-Subjectivement: "caractère ou qualité d'une personne cultivée, c'est à dire chez qui l'étude et la réflexion ont développé les capacités intellectuelles, soit en général (culture générale), soit dans un domaine particulier (c.littéraire, mathématique, philosophique)" P.FOULQUIE.p.148

b-Objectivement: "Manières collectives de penser et de sentir, ensemble de coutumes, d'institutions et d'oeuvres qui, dans un milieu donné, sont à la fois l'effet et le moyen de la culture personnelle de ceux qui appartiennent à ce milieu". P.FOULQUIE.p.149
(cf."The Place..." N° 231,232

c-dans le vocabulaire de l'ethnologie et de la sociologie, partic.aux E.U.A.: "genre de vie traditionnel dans un pays déterminé". F.149

"Cette vieille France, deux cultures se la partageaient, non point totalement séparées, mais très distinctes et, dans le fond, opposées: la culture traditionnelle de la paysannerie et la culture des clercs, qui allait devenir la culture bourgeoise, en tant que culture urbaine et culture de la bourgeoisie". FOLLINET, p.30.

"Vraie culture, elle est un art de vivre, une conception du monde, un style de vie, une sagesse. Plongeant ses origines dans le paganisme le plus lointain, elle s'imprègne, pourtant, de christianisme et de catholicisme". ib.p.31.

B. Fonction de la Culture.

"Il ne suffit pas de considérer la Culture comme un héritage et un idéal à poursuivre, mais il convient de penser à ses fonctions, à sa valeur instrumentale de formation. En ce sens la culture peut être regardée non comme une fin en elle-même, mais comme le moyen de maintenir et de développer la vie de la société humaine et des particuliers dans leur activité et leur civilisation. Si la culture est conçue comme le moyen par lequel un enfant commence à enfoncer des racines profondes et nourrissantes, il est plus important, à un certain point de vue, de considérer l'efficacité de cet enracinement plutôt que la grandeur et la richesse de la culture elle-même."

"THE PLACE..." N° 233

3° NECESSITE.

PIE XII. "L'homme tel que Dieu le veut et que l'Eglise l'embrasse, ne se sentira jamais fermement fixé dans l'espace et le temps sans un territoire stable et sans tradition". (20.2.46)

J.FOLLINET. "Plus on est enraciné dans une terre, plus on est universel et humain... Ce que Dieu veut sauver ce sont des hommes différenciés, des hommes concrets". Congrès Pax Christi, 56.

R.MUCHIELLI. "Ils (les parents) doivent savoir laisser partir leurs enfants pour les retrouver par la suite, ils doivent accepter leur émancipation progressive et même la réaliser. En acceptant l'éloignement sentimental provisoire des enfants à leur égard, ils doivent favoriser l'existence d'autres liens, car seuls des liens réels vont permettre de franchir cette phase difficile.

Le lien est essentiel et il s'agit de la Relation dans sa substantielle nécessité, pour éviter le désertisme et le néant, avec toutes leurs mortelles conséquences.

Il faut multiplier les liens pour que cette période se passe avec le moins d'incidents possible: lien spatial et extérieur d'abord (il faut être d'un endroit, d'un lieu géographique, être enraciné dans une ville ou dans un village, et être attaché à des lieux et à des choses); lien aussi avec une activité (il faut fixer le plus tôt possible l'adolescent sur un but qui comporte une réalisation, une insertion sociale, un métier, il faut faire en sorte que le plus tôt possible il vise quelque chose, et par ailleurs, il faut qu'il ait une foi, qu'il croie en quelque Réalité qui le transcende et qu'il veut promouvoir, qu'il ait un lien avec un groupe, qu'il s'intéresse à un sport, qu'il adhère à une équipe sportive, qu'il essaie ses forces dans des compétitions, etc.)...

Professeur Muchielli "La Personnalité de l'Enfant", E.S.F. page 185.

G.CHICHE. "tout d'abord savoir se faire accepter. Pour cela, il faut arriver avec une grande disponibilité d'esprit et un réel désir d'apprendre aussi bien la langue (au moins quelques mots clefs du langage courant) que les façons de vivre et les techniques culturelles de la population rurale indienne, situés dans la zone d'action de la ferme-école.

-Ne pas arriver en techniciens impatientes de tout bousculer, mais savoir observer pour reconnaître, respecter et faire fructifier patiemment les valeurs techniques, sociales et humaines de ce peuple indien..." Revue OMEGA, Opération Abacay, page 9.

4° ENRACINEMENT ET RELIGION.

PAUL VI. "Un des défauts les plus sérieux et les plus répandus de la sociologie moderne, c'est de sous-estimer la tradition, c'est à dire prétendre qu'une société ferme et cohérente peut se créer sans tenir compte des fondements historiques sur lesquels elle repose naturellement, et que le fait de rompre avec la culture héritée des générations précédentes peut être plus bienfaisant pour la vie d'un peuple que le développement progressif, fidèle et sage de son patrimoine de pensée et de coutumes. Et de plus, si ce patrimoine s'orne des valeurs universelles et immortelles que la foi catholique dépose dans la conscience d'un peuple, alors, respecter les traditions signifie garantir la vie morale de ce peuple, lui donner conscience de son existence et mériter pour lui les secours surnaturels qui donnent à la cité d'ici-bas quelque chose de la splendeur et de la permanence de la cité céleste." 15.9.62, Doc. Catholique, col. 1291.

J.DANIELOU.S.J. "Une des choses que me préoccupent aujourd'hui, c'est un certain abandon de ce trésor de mœurs chrétiennes accumulées par des siècles de foi et qui pénétraient la vie familiale, la vie sociale, même à certains égards la vie professionnelle. Elles avaient été le résultat d'une longue et difficile conquête. Nous avons l'impression qu'aujourd'hui elles sont en train de se perdre. C'est pourquoi je pense qu'il n'y a pas de tâche plus magnifique, en particulier pour des femmes chrétiennes, que de travailler à reconstituer des milieux d'existence chrétienne. L'amour humain, l'intelligence humaine, le travail humain y trouveraient aussi leur dignité et leur signification." Etudes, juil.-août 61, p.12.

"C'est un caractère essentiel de l'Evangile d'être la religion de pauvres, de ceux qui ne sont pas des privilégiés de l'argent, ni de l'esprit, ni de l'honneur, l'immense marée humaine... L'Eglise a le devoir absolu de se rendre accessible aux pauvres... Le christianisme n'est accessible à la masse d'un peuple comme révélation que quand il est enraciné dans ce peuple comme religion." Conférence publiée par l'OSSERVATORE ROMANO, cité par MISSI, janv. 1965, page 22.

R.P.CHARLES.S.J. "L'ensemble des traits d'une culture est pour le peuple qui la pratique une forme de protection, une manière de garantir et de conserver des valeurs auxquelles il attache souvent beaucoup de prix et qu'il appellera sa dignité, sa sécurité, sa tradition, sa note distinctive, sa noblesse ou même sa morale, ou sa raison de vivre... Essayer de construire et de maintenir une Eglise stable sans s'occuper de christianiser aussi sa culture est, je le crains, une aventure sans issue." Nouvelle Revue Théologique, janv. 59 (larges extraits dans SKOL, n° 11)

NICOLAS KOWALSKY. "Souvent en effet, les 'évolués' et aussi quelques prêtres indigènes s'opposent à l'adaptation, craignant qu'on leur refuse la possibilité de progresser. Il leur semble que l'adaptation est un prétexte pour les maintenir dans leur état primitif, en les enfermant dans le folklore.

Ils ne comprennent pas la nécessité d'opposer à l'envahissement du matérialisme tout ce qui a une valeur solide dans les cultures, les usages, les coutumes de leurs peuples. Ils ne réalisent pas que l'adaptation est un problème théologique, et non pas simplement un problème de méthodologie missionnaire, encore moins de diplomatie ecclésiastique." Lumière du Monde, nov. 59 (SKOL, p.22)

MGR CARLI. "Le texte (Sohéma XIII) n'indique pas clairement le fondement ontologique, tant naturel que surnaturel, des relations entre religion et culture..." Int. au Concile. Doc. C.65, col. 1660.

PAX CHRISTI. "La religion catholique, comme toutes les religions, a besoin de la culture car elle est la religion des hommes. Elle n'est pas une doctrine abstraite, elle s'adresse à des hommes, à des familles qui vivent dans une culture déterminée..."

Campagne d'année 1958/60, Fascicule N° 7, page 21.
Abbé NYOM. "en pastorale, une adaptation liturgique, pour nécessaire et bienfaisante, qu'elle soit, serait insuffisante si elle ne s'accompagnait d'une christianisation plénière de toute la civilisation." Le Sacré et l'Unité de l'homme chez les Bantu du Sud-Cameroun, cité par La Croix, 2.1.65.

A.J.PAYDIEU. "De même les Réussites des U.S.A. peuvent donner à réfléchir. Des catholiques, venus de tous les pays d'Europe, ont conservé leur foi en dépit de leur déracinement, parce que des prêtres

parlent leur langue les ont accompagnés et aidés religieux ont et humainement, en construisant non seulement l'Eglise, mais le 'campus' avec ses écoles et ses hôpitaux. Ils les aideront non seulement à rester chrétiens, mais à acquérir un standing humain de vie par une aide multiforme au plan social, sans oublier le rappel du besoin d'appartenir à un syndicat... Des prêtres de Bretagne, du Massif Central, de la Savoie, n'ont guère accompagné leurs ouailles pour les aider non seulement à garder leur vie religieuse, mais à maintenir l'atmosphère du 'pays', à lutter sur le plan social, préparant ainsi le passage de paroisses 'provinciales' où les mœurs du pays d'origine eussent été conservées, à la paroisse parisienne vers laquelle il fallait s'acheminer." Vie Intellectuelle, juillet 1954, 24/25 ("Catholiques Français et Catholiques Etrangers")

CHRISTOPHE DAWSON. "Et réciproquement, quelque spirituelle et universelle que puisse être une religion, elle ne peut jamais échapper à la nécessité de s'incarner dans une culture et de se doter d'institutions sociales et de traditions, si elle doit exercer une influence permanente sur la vie et la conduite des hommes." "Religion and Culture", London 1949, Chapter II, "Relation between Religion and Culture", p.54

"Tout mouvement religieux qui adopte une attitude purement critique et négative envers la culture est par conséquent une force de destruction qui mobilise contre elle les éléments les plus sains et les plus constructifs de la société, éléments qui pourtant d'aucune façon ne peuvent être rejetés comme dépourvus de valeur du point de vue religieux." ib. Chapter X, "Religion and Culture Change", p.206.

5° MEFAITS DU DERACINEMENT.

S.WEIL. "Le déracinement est de loin la plus dangereuse maladie des sociétés humaines, car il se multiplie lui-même. Des êtres vraiment déracinés n'ont guère que deux comportements possibles: ou ils tombent dans une inertie de l'âme presque équivalente à la mort, comme la plupart des esclaves au temps de l'Empire romain, ou ils se jettent dans une activité tendant toujours à déraciner, souvent par les méthodes les plus violentes, ceux qui ne le sont pas encore ou ne le sont qu'en partie." op.cit. p.66

D.ROFS. "Ce n'est pas la misère qui pousse les jeunes désaxés vers le crime: c'est la détresse morale, la frustration affective, l'absence d'idéal, de principes et de foi, au total la mauvaise éducation. La preuve en est que dans les pays afro-asiatiques économiquement sous-développés, où la force de la famille et celle de la religion demeurent grandes, la délinquance est infiniment moins grave chez les jeunes, que dans les pays 'sur-développés', au sommet de la civilisation matérielle, les Etats-Unis par exemple." Le Criminologie Juvenile, Ouest-France, 11.6.58.

P.GAXOTTE. "Le commissaire de la huitième brigade incrimine les mouvements désordonnés de la population, en particulier l'exode rural: 'La rupture avec les voisinages, avec les rythmes de travail, les usages locaux, entraîne une sorte de déroute intime' qui fait de l'adolescent une proie. Il faut mettre en accusation les 'grands ensembles', où les jeunes souffrent à la fois de promiscuité et de claustrophobie." La Délinquance Juvenile, Le Figaro, 6.1.65.

I.C.I. "Même parmi les chrétiens convaincus, on constate un malaise concernant la culture et l'avenir de l'Afrique noire. Tout en voulant une spiritualité plus solide, ils éprouvent en même temps la nostalgie de leur culture traditionnelle: ils ne voient pas com-

ment concilier les deux. L'expression de ce malaise se concrétise en des critiques diverses qui peuvent se résumer en citant les paroles de l'Abbé Sastre: 'C'est de l'ébranlement de tout le vieux cadre social africain que l'on voudrait rendre les missions responsables. Sans aller jusqu'à la position sectaire de certains ethnologues qui acculent les missions d'avoir introduit un germe de mort dans la société africaine, certains pensent qu'une forme d'évangélisation a sapé trop intempestivement les bases mêmes de la société africaine et, partant, sa culture." I.C.I.N° 110, 10.12.59, "L'Afrique au Seuil de l'Indépendance". (L'Indépendance du Congo-Léopold date du 30.6.60)

Dr BOTHOREL. "Le but poursuivi est la substitution de la culture française à la culture traditionnelle. Dans la mesure où ce transfert d'une culture à l'autre se réalise, il nécessite une adaptation à la culture nouvelle... A notre connaissance, il n'a pas été fait d'enquête qualitative ou quantitative sur certains troubles mineurs comme les troubles psychosomatiques qui pourraient présenter éventuellement les Bretons en voie d'acculturation française. Mais il est des conduites a-sociales définies dont il est facile d'apprécier l'importance. Ainsi de l'alcoolisme, de la prostitution, du vagabondage et de l'aliénation mentale, au sens juridique de ce terme." "Contribution à l'étude de l'adaptation sociale du Breton" (Extraits publiés par AR VRO, N° 29, février 1965, pages 20.21)

"Le résultat est évident: l'enfant acquiert un profond sentiment d'infériorité car son ethnicité, dont il ne connaît rien si ce n'est présent, lui est présentée sous le plus sombre jour. Aussi cet introverti qui aurait besoin de l'histoire de son passé ethnique pour dépasser le présent et s'épanouir, son dynamisme axé vers l'avenir, est inhibé." ib. p.54

P.SAINT-MARC. "C'est par la centralisation administrative et culturelle le qu'a commencé la dévitalisation de nos provinces, c'est à dire par l'impossibilité d'exercer hors de Paris deux formes essentielles du pouvoir de création." Etudes, janv. 1965, p.27, "L'Aménagement du Territoire à l'Heure Européenne".

MINISTRY OF EDUCATION. "La vérité est que plus forte est la connaissance du passé, plus fort est l'élan pour le dépasser et ainsi progresser. Etre déraciné ne sommes pas seulement dévitalisation. Si nous sommes sans racines nous ne sommes pas seulement coupés d'une source de vie, mais nous sommes très probablement victimes des remous brusques de l'opinion et de la sensibilité pure." "The Place of Welsh and English..." N° 235.

6° POUR UNE CULTURE VIVANTE.

"La Culture plonge ses racines dans la vie réelle des peuples; elle ne part pas d'un certain sommet pour aboutir à la base, c'est par la base qu'elle est nourrie, c'est d'elle qu'elle fonde son efficacité et assure sa floraison." - Commentez en vous servant d'exemples concrets." Annales du BACCALAUREAT 1964, PROBATION, GUINEE, Librairie Vuibert, page 12.

"Entre les conservateurs qui barrrent l'avenir et les progressistes qui renient le passé, nous devons être avant tout les hommes de l'éternel, des hommes qui renouvellent, par une fidélité éveillée et agissante, toujours remise en question et toujours renaissante, ce qu'il y avait de meilleur dans le passé. Car ce passé ne nous intéresse pas en tant que tel (nous ne sommes ni des embaumés ni des gardiens de musée), mais comme support et matrice de l'avenir." GUSTAVE THIBON. Conf. au stage du B.B. à LORIENT, 1964. "Le Sentier", N° 265.

MINISTRY OF EDUCATION. "En même temps il est nécessaire que cette culture qui s'est ainsi développée tout au long des siècles, et s'est acquise un droit à notre vénération, s'adapte au changement de l'organisation sociale et au bien-être matériel du peuple. Comme nous avons essayé de le suggérer, l'ambiance culturelle doit être solide et sûre de façon que l'enfant puisse sentir avec une certitude profonde à quel milieu il appartient. Mais cette sécurité et cette solidité du support culturel ne doit pas signifier l'immobilité.

Bien au contraire la culture doit être assez vivante et dynamique pour entraîner de nouveaux développements et les absorber dans un ensemble en évolution....

Comme l'a fait remarquer T.S. Eliot: "Ce qui est nécessaire ce n'est pas de restaurer une culture disparue ou en voie de disparition dans les conditions actuelles qui la rendent impossible, mais de faire pousser une culture contemporaine sur de vieilles racines!" The Place of Welsh and English... "N° 236.

7° OUVERTE SUR LE MONDE.

T.S. ELIOT. "Deux conditions sont indispensables à la santé de la culture Européenne : que la culture de chaque pays soit originale et que les cultures différents reconnaissent leur parenté mutuelle, de cette façon chacune serait susceptible d'être influencée par les autres. Et cela est possible parce que la Culture possède un élément commun, une histoire entremêlée de la pensée, du sentiment et de la moralité, des courants mutuels d'arts et d'idées." op.cit.p.p.118/119

GANDHI. "Je ne veux pas que ma maison soit marée sur tous les côtés, que mes fenêtres soient bouchées; je veux que la culture de tous les pays souffle sur ma maison aussi librement que possible. Mais je m'oppose à ce que le souffle d'aucun ne m'emporte." cité par "The Place of Welsh and English..." "N°240.

T.S. ELIOT. "Car il doit s'en suivre de ce que j'ai soutenu au sujet de la culture locale qu'une culture mondiale devenue simplement une culture uniforme ne serait finalement plus une culture. Nous aurions une humanité déshumanisée. Ce serait un cruchemar. Mais d'autre part, nous ne pouvons pas renoncer complètement à l'idée d'une culture mondiale". op.cit.p.62.

8° PROBLEME DE TRANSMISSION DE LA CULTURE.

U.N.E.S.C.O. "A mesure que de nouvelles pratiques sont adoptées en matière d'agriculture, d'hygiène, de médecine; à mesure que l'éducation de base s'étend à des peuples nouveaux; à mesure qu'ils disposent de machines et de techniques industrielles, il importe davantage qu'ils ne se voient pas placés devant l'obscur alternative, soit de lutter pour préserver leurs valeurs traditionnelles, soit de se résigner à accepter des valeurs étrangères. Il vaut mieux leur donner les moyens de construire, dans les conditions nouvelles, des valeurs comparables à celles qu'ils avaient autrefois formées....

L'Unesco se doit de contribuer à cette évolution non seulement en mettant à la disposition de ces nations les techniques et le matériel pédagogique ou scientifique dont elles ont besoin, mais aussi à aider ces peuples à étudier et à comprendre leur propre passé, à préserver les monuments de ce qu'ont accompli leurs ancêtres, afin de répandre la connaissance de leur culture et le respect de ses valeurs parmi les autres peuples du monde."

"L'ORIGINALITE DES CULTURES, Déclaration du groupe d'experts" p.p.403/4

J. DANIELOU, S.J. "Le Concile posera ces problèmes de la culture toujours dans la ligne réaliste qui est la sienne. Il soulignera ce qu'il y a d'admirable dans le développement de la culture actuelle, soit mathématique, soit au niveau des sciences physiques, biologiques, soit la culture au niveau des sciences humaines.

Il soulignera, d'autre part, l'apport tout à fait bienfaisant d'une élévation générale du niveau culturel de l'humanité.

Mais, toujours dans un souci de réalisme, le Concile montrera comment cette invasion de ce type nouveau de culture bouleverse beaucoup d'esprits. D'une part, en donnant l'impression d'une mise en question totale de tout le passé; d'autre part, en créant dans beaucoup d'esprits une sorte de chaos entre ce qui est relatif et ce qui constitue tout de même des valeurs communes et permanentes. Hélas ! les frontières souvent s'effacent; il y a dans la masse des hommes, actuellement, une crise très, très profonde que l'on sent même à l'intérieur du christianisme" LE SCHEMA XIII, L'EGLISE ET LE MONDE. (Interview recueillie par Jean Pélassier, LA CROIX, 15.4.65.

8° ROLE DE LA LANGUE ET DE L'ECOLE.

T.S. ELIOT. "Mais il faut se rappeler que pour assurer la transmission d'une culture - une manière particulière de penser, de sentir et de se comporter - et la maintenir, il n'y a pas de moyen plus efficace que la langue, non pas nécessairement un langage scientifique mais en tout cas un langage poétique si l'extension de l'éducation l'étouffera.

La littérature écrite dans cette langue n'aura pas évidemment grosse influence sur le monde en général; mais si elle n'est pas cultivée, le peuple auquel elle appartient perdra les qualités caractéristiques de sa race. Les Gallois seront moins Gallois, et leurs poètes cesseront de contribuer à l'enrichissement de la littérature Anglaise, sauf par leur génie individuel. Et je suis d'avis que les richesses que les écrivains Ecossais, Gallois ou Irlandais ont apportées à la littérature Anglaise dépassent largement la contribution aurait faite par tous ces hommes de génie s'ils avaient été, supposons-le, adoptés tous dans leur première enfance par des familles Anglaises... C'est une partie essentielle de mon argumentation que si la culture Anglaise l'emportait sur les autres cultures dans les Iles Britanniques, elle-même disparaîtrait à son tour" op.cit.p.57.

UN EXEMPLE :

In un no esquimaude au Groenland.
"La ligne de conduite adoptée par l'Eglise et l'Ecole au Groenland a toujours consisté à favoriser une saine évolution, non une révolution. On adopta donc une méthode de respect de l'héritage culturel des Esquimaux, en s'appuyant sur ce principe qu'aucun groupe humain, quelle que soit son importance en nombre, ne peut être obligé de subir un changement soudain et violent dans son mode de vie. De là naquit un système de 'croissance abritée'. Peut-être que la population indigène du Groenland a été abritée de façon excessive jusqu'à la deuxième guerre mondiale, mais au moins elle connut une réelle croissance... C'est pourquoi, si l'on veut qu'un groupe humain se développe de façon organique et s'intègre avec succès dans notre civilisation moderne, il importe de façon primordiale de lui permettre de conserver et d'améliorer sa propre langue. La langue d'un peuple, c'est l'expression la plus délicate et la plus vitale de sa culture. Parler de respecter la culture d'un peuple et en même temps lui apprendre à mépriser et à oublier sa langue c'est de la pure hypocrisie. .... Cependant l'objectif final de la 'politique culturelle' du Dane-

mark au Groenland c'est de parvenir à une intégration parfaite de la population groenlandaise dans la communauté moderne des nations. Ce qui ne peut pas s'accomplir sans enseigner au peuple esquimau à lire et à écrire une langue européenne, le danois en l'occurrence. Voilà pourquoi le système scolaire actuel est bilingue.."
R.P.Finn Lynge, O.M.I, groenlandais d'ascendance esquimaude, dans "Pôles et Tropiques", avril 1965, p.p.87-90.

CONCLUSION:

"Elle (l'Eglise) cultive les qualités et les dons des divers peuples et elle les développe; tout ce qui, dans leurs mœurs, n'est pas indissolublement solidaire de superstitions et d'erreurs, elle l'apprécie avec bienveillance et, si elle peut, elle en assure la parfaite conservation; qui plus est, elle l'admet parfois dans la liturgie elle-même, pourvu que cela s'harmonise avec les principes d'un véritable et authentique esprit liturgique."

Constitution sur la Liturgie, N°37.

"Son activité a ce résultat que tout le germe de bien qui se trouve dans le coeur et l'esprit des hommes, ou dans les rites ou les cultures propres des peuples, non seulement ne périsse pas, mais soit guéri, élevé et achevé pour la gloire de Dieu, la confusion du démon et le bonheur de l'homme".

Constitution dogmatique sur l'Eglise, N°17.

+ + + + +

Liste des Ouvrages Cités et courte Bibliographie.

Dr Noël BOTHEREL, "Contribution à l'Etude de l'Inadaptation Sociale du Breton" (Thèse Doctorat en Médecine soutenue le 26 nov.1963 à la Faculté de Médecine de Paris) Extraits dans AR VRO, N° 24 et 29.

Christophe DAWSON, "Religion et Culture", Gifford Lectures delivered in the University of Edinburgh in the year 1947; London, Sheed & Ward, 1949.

T.S.ELIOT, "Notes towards the Definition of Culture".

ETUDES, janvier 1965. J.DANIELOU, "Le Sujet du Schéma XIII"
P.ST-MARC, "L'aménagement du Territoire à l'heure européenne".

J.FOLLIER, "A Toi Caliban, Le Peuple et la Culture", C.S.de F. 1956.

P.FOULQUIE - R.ST-JEAN, "Dictionnaire de la Langue Philosophique". P.U.F.

MISSI, janv.1965. "Eglise de France" (p.p.22/24, Les Réserves Nationales)

MINISTRY OF EDUCATION, "The Place of Welsh & English in the Schools of Wales", London 1953.

R.MUCCHIELLI, "La Personnalité de l'Enfant, son Edification de la naissance à la fin de l'adolescence" Ed.Sociales Françaises, 4-e Ed.1963.

PAX CHRISTI, "Rencontre des Cultures, Rencontre des Hommes" (Campagne d'année 1958-1960)

SKOL, "Face au Problème de la Culture dans la Bretagne d'aujourd'hui". 1960.

Stéphane STROWSKI, agrégé de philosophie, docteur en droit. "Les Bretons, Essai de Psychologie et de Caractériorologie Provinciales" Plihon, 1952.

UNESCO, "L'Originalité des Cultures", Unesco 1953.

S.WEIL, "L'Enracinement", Collection Idées, N.R.F.

J.P.SEILIEZ, "Le Mal dont souffre la Bretagne". Journal BRUX, avril et mai 1965.

LE MAL DONT SOUFFRE LA BRETAGNE.

Comment J.P.Seiliez - originaire d'Arras, actuellement à Lille - après un séjour d'un an en Bretagne, juge notre situation dans "L'Etudiant Breton", organe de la J.E.B. (Jeunesse Etudiante Bretonne). Les sous-titres sont de la rédaction de SKOL.

1- Une maladie sociale.

"La médecine et la sociologie nous apprennent qu'une société peut être malade au physique, au moral, ou même dans les deux, tels que les cas de dégénérescence collective connus sous le nom de Maladie de Halliday.."

"Les symptômes de cette maladie de Halliday sont facilement réparables: alcoolisme, débilité, folie, suicides, débauches, baisse de la fécondité, passivité... Halliday qualifie une telle société de "sick society": malade qui a des nausées, écoeuré, nostalgique, abattu...."

"Les causes de cette maladie peuvent être nombreuses... (par exemple) le choc avec une civilisation différente... En effet on connaît nombre de sociétés qui se sont détruites au contact d'autres sociétés.."

2- Application à la Bretagne.

"La Bretagne est actuellement le théâtre d'un terrible combat... un choc entre deux civilisations... Essayons de repérer les symptômes de dégénérescence"

"Au début de ce siècle la consommation d'alcool en Bretagne était inférieure à celle de la France... Mais maintenant elle est bien supérieure. Dans les six départements de l'hexagone les plus alcoolisés, on trouve les cinq départements bretons.."
 "De même on pourrait parler des ravages de la tuberculose, dont la Bretagne détient le malheureux record ou des maladies mentales (un breton sur 300 est interné 1)."

"La célèbre fécondité bretonne est en baisse constante et n'arrive plus à contrebalancer cet autre fléau qu'est l'émigration... 20 à 25 000 qui vont s'entasser annuellement dans les banlieues..."

"Dans ce sous-prolétariat, l'alcoolisme, la tuberculose et la misère morale exercent de tels ravages que 30 % seulement des hommes y atteignent 40 ans."

"Reste le plus grave: le manque de dynamisme des Bretons, sa peur du risque, son manque total d'esprit d'entreprise. Son unique souci est la sécurité matérielle. La Bretagne est sans doute la région où l'Etat recrute le plus de fonctionnaires.."

"Il y a aussi quelques sursauts de temps à autre: tel Breiz Atao avant la seconde guerre mondiale ou le mouvement paysan ces dernières années, mais ce ne sont jamais que des révoltes passagères et superficielles provoquées par des minorités...."

3- Deux Remèdes.

"La guérison ne peut venir que de la société atteinte qui prenant conscience de ce qui lui arrive, cherche un remède et décide de l'appliquer..."

"A notre avis il y a deux manières d'arriver à... un nouvel équilibre de la société... à stopper la dégénérescence"

enrayer l'alcoolisme, la folie et la tuberculose par une joie de vivre, un dynamisme, un esprit d'entreprise....

La francisation est une voie difficile, mais pas impossible...Les Luxembourgeois, par exemple, sont en train d'abandonner l'Allemand au profit du Français..Mais ils font ça lentement, sans heurt...au grand jour, et tout en gardant une haute estime pour leur ancienne civilisation...."

Les Flamands avaient essayé d'en faire autant mais ils ont vite compris qu'ils faisaient fausse route et depuis un demi-siècle ils accélèrent le retour au Néerlandais.Les résultats ne se sont pas faits attendre: équilibre psychologique, expansion démographique, retour de la prospérité économique."

4- Au Choix.

Les Bretons ont donc le choix:ou bien essayer d'abandonner le breton (tout en gardant une grande considération à son égard) sans dégénérer ni perdre la dynamisme moteur de toute société...Or c'est là que réside le hic, car c'est bien joli de changer de civilisation, de rejeter la sienne pour en embrasser une autre, mais si on n'y parvient pas, si on perd son équilibre psychologique, qu'on tombe dans la dégénérescence et qu'on arrive à avoir honte de soi-même et de ses origines, alors un jour vient où il faut payer la note, et ce genre d'opération coûte généralement très cher: les Bretons commencent d'ailleurs à en faire l'amère expérience; exactement comme cet autre groupement de l'hexagone, étranger à l'ethnie française, qui s'appelle Occitans ou Méridionaux et qui ont aussi leur propre langue, la langue d'Oc. Il suffit de regarder une carte géographique de cet hexagone: les Français sont en pleine prospérité, les allogènes en pleine décadence."

Ou bien, retourner au breton avec dynamisme et en retrouvant son propre soi-même, retrouver le dynamisme perdu, ce qui est certainement plus facile et plus payant, l'expérience l'a prouvé..."

"Maintenant, Bretons, à vous de jouer...Kenavo !"

J.P.SEILLIEZ.

dans "L'ETUDIANT BRETON", avril et mai 1965, dirigé par M.Le Dro, 1, Plateau du Bouguen, Brest.

(Nous recommandons à tous la lecture de cet article. Jamais la situation terrible des Bretons n'avait été exprimée avec une telle lucidité.)

+++++

La citation de son Excellence Monseigneur Gouyon, archevêque de Rennes, donnée en première page, est extraite d'une lettre adressée le 1-er octobre 1963 à l'aumônier général du Bleu-Brug, et publiée dans la revue du même nom dans sa livraison de septembre-octobre 1963, N°144, page 3. Cette même citation a été reprise dans un article du numéro 152, janvier-février 1965, page 10.

+++++

Renner-Merour-Mouler : A.Le Calvez, Crec'h-Avel, LANNION, 22.
Direct.-Gérant-Imprim.:

Diskloriet hervez lezenn : 2-e trimestre 1965. N° C.P.P.P. 35 323.
Dépôt légal :

